

LUNDS
UNIVERSITET

Brukarmedverkan i fysisk planering

Landskapskonventionen i fokus

Helen Nilsson

”Man kan säga att landskapet är det spelbräde och de uppställningar, vilkas mönster ger de konkreta förutsättningarna för skilda intressena att göra sig gällande i förhållande till varandra. Och med intressen avses då inte bara mänskliga strävanden utan också växters och djurs möjligheter att existera.”

Torsten Hägerstrand i texten ”Landet som trädgård” i ”Om tidens vidd och tingens ordning.”

Jag rikta ett stort tack till mina respondenter, utan er hade det aldrig varit möjligt att genomföra uppsatsen. Tack!

Helen Nilsson
Lund, maj 2013

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur brukarmedverkan i fysisk planering ser ut. Detta görs med hänsyn till att Sverige nyligen ratificerat den Europeiska landskapskonventionen. För att tydligt belysa brukarmedverkan i den fysiska planeringen används projektet LIFEscape vid Vombsänkan, som är ett projekt för att implementera landskapskonventionen i Sverige. Landskapskonventionen innebär i korthet att större hänsyn ska tas till landskapet, både landskapet i staden, på glesbygden och allt där emellan. Vidare lyfter landskapskonventionen vikten av brukarmedverkan, där alla brukare ska få göra sin röst hörd, något som LIFEscape vid Vombsänkan misslyckades med.

Underlaget till uppsatsen består av en genomgång av den svenska lagstiftningen på planeringsområdet samt en genomgång av landskapskonventionen. De teoretiska utgångspunkterna består av hur planeringsprocessen har förändrats i Sverige under framförallt 1900-talets andra hälft, vilka aktörer som medverkar i planeringen och deras roller, varför det är viktigt med brukarmedverkan och slutligen hur brukarmedverkan kan se ut. Som metod har en fallstudie använts samt kvalitativa intervjuer med både politiker, tjänstemän och brukare som har medverkat i LIFEscape vid Vombsänkan. Frågorna har framför allt berört respondenternas åsikter och erfarenhet av brukarmedverkan och landskapskonventionen. I empirin presenteras respondenternas åsikter om projektet.

Uppsatsens slutsats är att motiven till brukarmedverkan är många. Framför allt är brukarmedverkan viktigt för att kunna skapa hållbara samhällen, för samhällets alla medborgare. Dock finns det flera typer av brukarmedverkan, där brukarna har mer eller mindre inflyttande. Av analysen blir det även tydligt att politikerna och tjänstemännen har en annan uppfattning än brukaren vad gäller brukarmedverkan. För politikerna och tjänstemännen blev arbetssättet ett roligt avbrott, medan det för brukaren innebar merarbete och frånvaro från förvarvsarbetet.

Antal ord: 16 480

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Motivering av forskningsområde	1
1.2	Disposition	3
1.3	Syfte och frågeställning.....	3
1.4	Avgränsningar	4
1.5	Definitioner	4
1.6	Källkritik	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2	Bakgrund – den svenska lagstiftningen	6
2.1	Planprocessen	6
2.2	Översiktsplaner.....	7
2.3	Detaljplaner	8
2.4	Områdesbestämmelser	8
2.5	Den Europeiska Landskapskonventionen	9
2.6	Sammanfattning av lagstiftning	14
3	Planering och brukarmedverkan – teoretisk utgångspunkt	16
3.1	Från ingenjörskonst till internationell planering	16
3.2	Medverkande aktörer.....	18
3.3	Planering med aktiva medborgare – Varför är det viktigt med brukarmedverkan?	22
3.4	Hur bör brukarmedverkan se ut?	25
3.5	Sammanfattande diskussion av teorier	26
4	Metod	27
4.1	Fallstudier.....	27
4.2	Kvalitativ intervju	29
4.3	Kritik mot metodval	32
5	Vombsänkan, landskapet och planering - empirisk undersökning	33
5.1	LIFEScape.....	33
5.2	Vombsänkan.....	35
5.3	Tjänstemän	38

5.4	Brukare	41
5.5	Sammanfattning	42
6	Avslutning.....	45
6.1	Slutsatser	45
6.2	Analys.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.2.1	Planering.....	47
6.2.2	Landskapet	49
6.3	Förslag till vidare forskning inom området:.....	52
	Källor	53
	Bilaga.....	58

1 Inledning

1.1 Motivering till forskningsområdet

Vi lever i en tid där kraven ökar på de kommunala och statliga funktionerna, att minska byråkratin och att ta större hänsyn till medborgarnas intressen. Genom goda planer som är väl förankrade hos medborgarna antas ofta att andelen överklaganden kommer att minska. För att kunna förankra planerna hos medborgarna krävs en större öppenhet och dialog med medborgarna. Samtidigt lever vi i en tid där vi har fler och fler saker som slåss om vår uppmärksamhet och tid. Jag kan därför inte låta bli att undra om det verkligen möjligt att öka brukarmedverkan i den fysiska planerinegen?

Som en del av kandidatprogrammet i samhällsplanering vid Lunds universitet ingick en praktikkurs på 15 poäng. Jag gjorde min praktik på LRF Skåne och där väcktes mitt intresse för brukarmedverkan i fysisk planering. Min huvudsakliga uppgift under praktiken var att skriva en rapport för LRFs räkning om brukarmedverkan inom fysisk planering på landsbygden. Syftet med rapporten var att tydliggöra de ramverk som finns för fysisk planering på landsbygden samt gällande lagstiftning. Rapporten kom att nudda vid den Europeiska landskapskonventionen som relativt nyligen har ratificerats av Sverige. Landskapskonventionen berör brukarmedverkan i stor utsträckning, men under praktiken var det inte möjligt för mig att studera konventionen närmre. Därför ville jag ta tillfället i akt att studera den vidare under min kandidatuppsats. Landskapskonventionen intresserar mig även på så vis att vi under utbildningen i samhällsplanering främst har varit inriktade på planering i en urban kontext och mindre på aspekter som rör en rural kontext samt landsbygd och landskap. Genom att jag redan har arbetat med landskapskonventionen kommer denna uppsats vara integrerad med den rapporten jag gjorde på LRF, bland annat några av intervjuerna. Dock hade rapport andra frågeställningar och ett annat syfte jämfört med denna uppsats.

Under våren var jag och lyssnade på en gästföreläsning av den danske arkitekten Jan Gehl och blev väldigt inspirerad av hans arbete. Gehl talade om vikten av att se människan i planeringen. Gehl menade att under större delen av 1900 – talet har arkitekter och planerare inte tänkt på människorna som faktiskt ska bo och leva sina liv i miljöerna som byggs. I arkitekturen och planeringen har man sett ur ett ovanifrån perspektiv och inte ur ett gatuperspektiv. Från flygplanet ser staden fantastisk ut, precis som Le Corbusiers ville ha det, men på gatunivå fungerar den kala staden inte alls. Det finns inte plats för spontana och oplanerade möten, inga torg där invånarna vill samlas för att bara umgås och känna gemenskap och trygghet. Gehls huvudtes var mer eller mindre att vi måste se till hur människor lever och rör sig för att kunna skapa bra miljöer och attraktiva platser. Detta då stadens utformning i så stor del påverka hur människorna rör sig i den. En av dem som inspirerat Gehl i sitt arbete är amerikanskan Jane Jacobs. Jacobs som kom att bli en stor kritiker av den modernistiks arkitekturen och planeringen, bland annat för bristen på det mänskliga perspektivet i planeringen. Även Jacobs förespråkade en planering som byggde på medborgarnas liv och rörelse i ett visst område.

Både Gehl och Jacobs arbete och åsikter är intressanta, men jag saknar verktyg för hur detta verkligen ska gå till. Jag tror inte enbart att det räcker att gå ut i rummet och titta på hur människor rör sig. I och med landskapskonventionen kan planerare kanske få ett verktyg för att komma i kontakt med brukarna.

Jag vill med denna uppsats dels undersöka varför det är så viktigt med medborgardeltagande och burkarfokus och dels undersöka landskapskonventionen närmare. Och till skillnad mot Gehl och Jacobs är det inte staden som är arenan för min undersökning, utan landskapet och landsbygden. Som fallstudie kommer jag att använda mig av LIFEscape projektet vid Vombsänkan. Detta för att projektet vid Vombsänkan är det första i sitt slag i Sverige, det vill säga det är den första gången som landskapskonventionens intentioner verkligen används.

1.2 Disposition

Första kapitlet ger läsaren en överblick över uppstatsen, med syfte och frågeställning, avgränsningar, definitioner, genomgång av vilken teori som kommer att användas, källkritik samt bakgrund. Kapitel två består av bakgrunden som behandlar det svenska plansystemet samt landskapskonventionen. Vissa meningar i detta kapitel, som rör Planprocess, Översiktsplaner och Detaljplaner, återfinns till vis del i den tidigare nämnda LRF rapporten. I kapitel tre behandlar teorin. Kapitel fyra består av metodavsnittet. Kapitel fem behandlar empirin som består av en fallstudie. I kapitel sex knyts teorin och empirin ihop genom analys och sammanfattning. Längst bak i uppsatsen återfinns källförteckningen samt en bilaga med intervjuguide.

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att utreda processen medborgardeltagande och brukarfokus samt eventuella effekter av medverkan. Hur ser olika parter i planprocessen på brukarmedverkan? Finns det någon skillnad mellan parternas synsätt? Till parter räknar jag dels de kommunala tjänstemännen och dels brukarna, det vill säga kommunens medborgare.

Explicit kommer uppsatsen att besvara följande frågor:

- Vilka är motiven till medborgardeltagande i fysisk planering?
- Vad innebär den europeiska landskapskonventionen, och vad säger den om brukarmedverkan?
- I det enskilda fallet, Vombsänkan: Hur ser de kommunala tjänstemännen på att brukarna kommer in i planprocessen tidigare (utöver de lagstadgade samråden)?
- I det enskilda fallet, Vombsänkan: Hur ser brukarna på sin roll i planeringen, vill de vara med och känner de att de får gehör för sina åsikter?

1.4 Avgränsningar

Min fallstudie kommer att bestå av projektet LIFEscape vid Vombsänkan i Lunds och Sjöbos kommun. Valet av områden beror på att LIFEscape vid Vombsänkan är ett av de första projekt i Sverige där den europeiska landskapskonventionen har använts som grund för ett projekt. I valet av forskningsområde har även förkunskapen och den geografiska närheten spelat stor roll. För att förtydliga vill jag framför att jag inte kommer att använda mig av litteratur från Gehl och Jacobs. Dessa två står enbart som inspiration och ingång till ämnet brukarmedverkan i fysisk planering.

1.5 Definitioner

Brukare

Dahlberg och Vedung (2001) definierar brukare enligt följande: ”Slutmottagare av offentlig nytthet (service eller vara) som får en service genom tilldelning”. Med denna definition menar de att brukaren kan höja sin röst mot serviceleverantören och andra beslutsfattare för att påverka men att de företrädevis inte kan välja att gå till en annan leverantör.¹

Begreppet brukare har en vid definition och olika definitioner i olika sammanhang. I denna uppsats avses med brukare: boende, arrendator samt markägare. Denna indelning har inte gjorts av mig, utan LIFEscape vid Vombsänkan som har bestämt vem som ska definieras som brukare.

Brukarmedverkan

”Metoder och arbetssätt för att systematiskt synliggöra och ta tillvara brukarnas/patienternas kunskap, synpunkter och erfarenheter i syfte att förbättra verksamheten.”²

Medborgardeltagande / Medborgardialog

Enligt Bygghälsorådet handlar medborgardeltagande och medborgardialog om följande:

- ”Att låta medborgarviljan slå igenom i besluten

¹ Sveriges kommuner och landsting, ord och begreppsförklaringar. www.skl.se

² Ibid

- Att få de politiskt valda representanterna att lyssna på medborgarna
- Att skaffa fram relevant kunskap som underlag för att fatta beslut
- Att utveckla dialogen mellan medborgarna och beslutsfattarna³

Mångbruk

Ta tillvara landskapets olika värden och funktioner; relationer, produktioner, natur- och kulturvärden, ekonomi, historia, sociala- och estetiskavärden. Genom att samordna värdena och funktionerna kan flera olika mål uppnås. Mångbruk innebär även att de människor som bor och verkar i området får vara med och fatta beslut som rör områdets utveckling.⁴

Sammanfattningsvis bör det påpekas att brukarmedverkan och medborgardeltagande/medborgardialog kan betyda olika saker vid olika tillfällen.

³ Medborgare och it i planprocessen - Demokrativisioner i Ronneby, s.22-23.

⁴ Sarlöv Herlin, Ingrid. Landskap för mångbruk. Erfarenheter från England. 2012, s.14-15

2 Bakgrund – den svenska lagstiftningen

2.1 Planprocessen

I Sverige har kommunerna planmonopol. Detta är en av grundbultarna i det kommunala självstyret. Monopolet innebär att alla kommuner själva bestämmer över hur marken ska användas och vilken bebyggelse som ska uppföras. Länsstyrelsen har dock uppgiften att se till att riksintressena tillgodoses och med riksintresse menas verksamhetsknutan riksintressen och geografiska områden med särskilda hushållningsbestämmelser⁵. Lagen infördes år 1947 och syftet var att planeringen och beslut rörande planering och bebyggelse skulle fattas så nära de berörda medborgarna som möjligt. Samt att planeringen skulle utformas med hänsyn till de lokala förhållandena. Genom införandet av det kommunala planmonopolet antogs att medborgardeltagande och -insyn skulle garanteras. Staten har dock som sagt, genom länsstyrelserna, en granskande roll av planeringen och rätt att ingripa i vissa fall.⁶

Den 2 maj 2011 infördes en ny plan och bygglag (PBL) som helt ersatte den tidigare lagtexten. PBL syftar till att ”främja en samhällsutveckling med jämlika och goda levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.” Syftet med den nya PBL var att förenkla plan- och byggprocessen samt att skärpa kontrollen av byggandet i landet. Dessutom infördes ett ökat krav på att hänsyn ska tas till miljö och klimat vid planering och bebyggelse. PBL reglerar kommunernas arbete med översiktsplanen och en av de genomgående tanken är att skapa goda möjligheter för medborgarinflytande.⁷

⁵ Länsstyrelsen Skåne, planfrågor, riksintressen

⁶ Boverket, PBL kunskapsbanken, allmänt om PBL, lagens utveckling.

⁷ Ibid

2.2 Översiktsplaner

Alla kommuner i Sverige är enligt lag skyldiga att upprätta en översiktsplan (ÖP). ÖP ska dessutom aktualitets prövas vart fjärde år, d.v.s. en gång vid varje mandatperiod. Vid aktualitetsprövning behöver kommunerna inte involvera medborgarna. Syftet med ÖP är att kommunerna ska ha ett helhetsperspektiv på utvecklingen i kommunen och där den enskilda bygg- och infrastrukturprocessen kan ses i ett större perspektiv. Syftet är även att se till att beslut om förändring av mark- och vattenanvändningen, bebyggelseutveckling, riksintressen, miljökvalitetsnormer samt allmänna intressen, fattas med så stort kunskapsunderlag som möjligt och med ett långt tidsperspektiv. ÖP kan dels ses som en politisk vision, men även som ett effektivt hjälpmedel i det dagliga kommunala arbetet och ett sätt för att underlätta dialog mellan olika intressegrupper i kommunen⁸ samt med Länsstyrelsen och andra myndigheter⁹.

Genom goda planer för kommunens utveckling, boendemiljö, infrastruktur, rekreationsområden och miljö kan kommunernas attraktivitet öka. Det är framför allt i ÖP som kommunerna kan uppmärksammas och dra upp riktlinjer för förvaltning av landskapet och naturintressen.¹⁰ ÖP är således ett mycket strategiskt viktigt dokument som visar kommunens idéer och framtida planer. ÖP ligger även till grund för detaljplanerna, men trots detta är ÖP inte juridiskt bindande, till skillnad från just detaljplanerna.¹¹ Kommunerna har till stor del själva rätt att bestämma vad ÖP ska innehålla, däremot regleras medborgarinflyttande via PBL. Kommunerna är skyldiga att genomföra samråd och utställningar av ÖP. Medborgarna ska få vara med i den så kallade samrådsretsen. Under samråden ska enligt Boverk följande aspekter behandlas: förslaget innebär, skälen till förslaget och dess konsekvenser. Vidare föreslår Boverket att kommunerna löpande ska hålla samrådsmöten.¹² Detta för att medborgarna ska få insyn och kunna påverka planerna och arbetet.¹³ När en plan väl är framtagen ska denna ställas ut på sådant vis att alla medborgare ska ha möjlighet att granska och komma med synpunkter.

⁸ Samhällsplanering med aktiva medborgare. Bygghälsningsrådet. 2000, s.11

⁹ Khakee, Abdul. Samhällsplanering. 2000, s.9

¹⁰ Sarlöv Herlin, Ingrid. Landskap för mångbruk. Erfarenheter från England. 2012 s.258

¹¹ Boverket, PBL kunskapsbanken, Översiktsplanering, Översiktsplanens nytta.
<http://www.boverket.se>

¹² Boverket, PBL kunskapsbanken, Översiktsplanering, Process för ÖP <http://www.boverket.se>

¹³ Landsbygdsnätverket, fysisk planering i landsbygder, varför?

<http://www.landsbygdsnätverket.se>

Ofta är utställningarna på kommunhus, skolor och bibliotek. I övrig finns det inga mer detaljerade beskrivningar över hur brukarmedverkan ska se ut. Sammanfattningsvis ska ÖP vara en produkt av förhandlingar och diskussioner mellan tjänstemän och politiker, samt representanter för näringslivet, folkrörelser, föreningar med fler.¹⁴

2.3 Detaljplaner

Detaljplanen är en bindande överenskommelse mellan kommunen och markägaren om vad som får och inte får göras inom ett detaljplanerat område. Det är främst inom tätorter som detaljplaner uppförs och detaljplanen kan t.ex. bestämma storlek på hus, hushöjd, avstånd från hus till tomtgräns och ge rätt att dra fram ledningar eller gångvägar över någon annans mark. En detaljplan gäller i minst 5 år och högst i 15 år. När tiden har gått ut gäller fortfarande detaljplanen, men bestämmelserna kan då ändras. Processen med att ta fram en detaljplan är i stort sätt den samma som vid processen för att ta fram ny ÖP. Samråd, samrådsredogörelse, granskning, antagande och eventuella överklagande ska ske innan planen vinner laga kraft. Således finns det även här ett krav på brukarmedverkan. Planer som är av mindre betydelse för kommunerna och allmänheten, så kallade enkla planförfarande, kan tas fram utan samråd med allmänheten. Dock måste även dessa planer stämma överens med ÖP och gällande lagstiftning.¹⁵

2.4 Områdesbestämmelser

På områden som saknar detaljplanering kan områdesbestämmelser upprättas. Vanligtvis brukar de innefatta mark- och vattenanvändning samt bebyggelse. Dock är områdesbestämmelserna förhållandevis vaga och tillexempel kan inte våningsantal och byggandens höjd regleras via områdesbestämmelser. Skillnaden mellan detaljplaner och områdesbestämmelser är att det krav på minsta innehåll och krav på

¹⁴ Khakee, Abdul. Samhällspanering. 2000, s.9

¹⁵ <http://www.boverket.se>, Boverket, PBL kunskapsbanken, Detaljplanering, Detaljplaneinstrumentet

genomförande.¹⁶ Brukarmedverkan är inte tongivande i områdesbestämmelserna.

2.5 Den Europeiska Landskapskonventionen

“... to recognise landscapes in law as an essential component of people’s surroundings, an expression of the diversity of their shared cultural and natural heritage, and a foundation of their identity.”¹⁷

Sedan Sverige gick med i EU har den svenska lagstiftningen kommit att påverkas inom en rad olika områden. Ett sådant område är planering. Den europeiska landskapskonventionen (ELC eller som den även benämns; Florence konventionen) trädde i kraft den förste maj 2011 i med ratificerandet och innebär att Sverige har förbundit sig att inarbeta konventionen i den svenska lagstiftningen. Det var dock redan år 2000 som EU tog beslut om skapandet av konventionen. Sverige signerade konventionen år 2001 och 2008 kom riksantikvarieämbetets utlåtande om hur Sverige bäst implementerar konventionen.¹⁸ Riksantikvarieämbetet föreslog bland annat att de berörda myndigheterna själva utarbetar metoder för implementering i sina respektive områden, att Riksantikvarieämbetet ska vara den sammankalland myndigheten i frågor som rör konventionen och att länsstyrelserna ska ha ansvar för tillämpningen på regional nivå med mera. Vidare föreslår Riksantikvarieämbetet skapandet av ett nationellt landskapsforum och att en utvärdering av konventionen ska göras med fokus på uppföljning och utvärdering av konventionens tillämpning inom de deltagande myndigheternas respektive verksamhetsområden.¹⁹

Landskapskonventionen definierar landskapet som: ”Ett område sådant det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av samspelet mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer.”²⁰ Konvention betyder internationell överenskommelse mellan två eller

¹⁶ <http://www.boverket.se>, Boverket, PBL kunskapsbanken, Detaljplanering/Områdesbestämmelser1/

¹⁷ Michael, Jones. ”*The European Landscape Convention: Public participation in landscape management*” 2007

¹⁸ *The European Landscape Convention : challenges of participation*, 2011 s.264.

¹⁹ Riksantikvarieämbetet, *Åtterrapporering av regeringsuppdraget angående den europeiska landskapskonventionens tillämpning i Sverige*.2011 s.3-5, 6-7

²⁰ KSAL. ”*Landskapsperspektivet – hur gör det skillnad?*” 2011. s.10

fler stater samt underkastande av internationell rätt²¹. Detta innebär att Sverige b.l.a. ska öka medvetenheten om landskapets värde och betydelse i samhället, i privata organisationer och hos offentliga myndigheter, utveckla en helhetssyn på landskapets värden och hållbar förvaltning av dessa.²² I Sverige sköts detta arbete av Riksantikvarieämbetet tillsammans med Boverket, Naturvårdsverket, länsstyrelserna, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Trafikverket och Tillväxtverket.²³ EU finansierar en del projekt som rör landskapskonventionen. Landskapsutveckling har en stor roll i CAP (Common Agricultural Policy, d.v.s. EUs gemensamma jordbrukspolitik)

Ingrid Sarlöv Herlin, professor i landskapsplanering, menar i boken *Landskap för mångbruk* att det finns ett stort behov av landskapsplanering eftersom att det finns så skilda intressen och parter på landsbygden. Genom en tydligare planering kan landskapet få en mer hållbar och tilltalande helhet. Konventionen betonar att skydd, planering och förvaltning måste ske med hänsyn till den ständiga förändringen. Syftet är inte att landskapet ska konserveras, och att landskapsförändring per automatik inte innebär ett förfall av landskapet.²⁴

Avsikterna med den europeiska landskapskonventionen är att skapa:

”... en rikare livsmiljö där alla kan delta i utformningen. Dess medel är förbättrat skydd, förvaltning och planering av europeiska landskap. Den syftar också till att främja samarbetet kring landskapsfrågor inom Europa och till att stärka allmänhetens och lokalsamhällets delaktighet i det arbetet. Konventionen innefattar alla typer av landskap, både stad och landsbygd.”²⁵

Det är viktigt att poängtera att konventionen innefattar alla typer av landskap, från storstad till glesbygd och allt där emellan. Landskap blir ett samlingsbegrepp för ett område och har således inte enbart kopplingar till natur värden. Men konventionen innebär inte att alla typer av landskap ska likna varandra eller behandlas på samma vis. Det är landskapens olika karaktär som står i fokus. Enligt konventionen är ett landskap ett område som storleksmässigt är ligger mellan livsmiljö och region och som kan göra vara spridningsområde för olika arter. Konventionen menar även att ett landskap är ett

²¹ KSAL. ”Landskapsperspektivet – hur gör det skillnad?” 2011, s.14

²² <http://www.raa.se>, Europeiska landskapskonventionen

²³ Intervju med Riksantikvarieämbetet. 6/5 2013

²⁴ Sarlöv Herlin, Ingrid. Landskap för mångbruk. Erfarenheter från England. 2012 s.13

²⁵ <http://www.raa.se>, Europeiska landskapskonventionen

område vars karaktär är resultatet av påverkan från både naturliga och mänskliga faktorer och att vi måste se sambandet mellan dessa faktorer för att förstå landskapet.²⁶

Landskapskonventionen kan även ses som ett demokratiskt och skattemässigt projekt. Genom att öppna upp för användandet av landskapet och möjliggöra för fler personer att bidra med sina åsikter kan landskapet bli en större allmän angelägenhet. Fler grupper tillåts tillträde och inte enbart markägare. Sarlöv Herlin menar att detta är viktig eftersom vi idag närmast har en situation där de som har tillträde till och vistas i landskapet blir en sorts överklass och privilegierad liten grupp. Blir denna uppdelning allt för snäv och stora delar av samhället står utan möjlighet att vistas i landskapet finns det inga incitament för denna grupp att bidra till skötseln genom skattefinansiering. På så sätt kan tillgången till landskapet komma att bli en klassfråga.

Det är även först nu som landskapet lyfts fram i lagstiftningen: ”... den första internationella överenskommelse som särskilt lyfter fram landskapet som en resurs för mångsidig användning och som en viktig förutsättning för hållbar utveckling.”²⁷ Efter andra världskriget kom olika intressen (biologisk mångfald, produktion, rekreation, kulturmiljö osv) att behandlas som skilda intressen, där olika myndigheter fick ansvar för olika områden. Tanken om landskapets mångbruk föll bort. Därmed tappades sambanden mellan de olika områdena och ansvaret för helheten.²⁸ Syftet är även att öka samarbetet mellan EUs medlemsländer i frågor som rör landsbygdsfrågor.

För landskapskonventionen är brukarmedverkan viktigt, i konventionens inledning står följande:

”När fler människor tar del av frågor kring planering och skötsel av landskap kan bättre livskvaliteter uppnås i landskapet. Därmed kan man uppnå bättre livskvaliteter för människor, i staden, tätortsranden eller på landsbygden.”²⁹

I konventionen står det bland annat ratificeringen innebär att landet förbinder sig att införa förfaranden för medverkan från allmänheten³⁰. Principer för brukarmedverkan som framför allt flytts det fram i

²⁶ Sarlöv Herlin, Ingrid. *Landskap för mångbruk. Erfarenheter från England*. 2012 s. 25

²⁷ Ibid s.13

²⁸ Ibid s.14

²⁹ Ibid s.15

³⁰ KSAL. ”Landskapsperspektivet – hur gör det skillnad?” 2011, s.29

konventionen (förutom den traditionella benämningen av brukare) är rättvisa för alla, erkännande av behov för särskilda grupper, besökare samt immigranter³¹. Exempel på detta är att länderna, i med ratificeringen, förbundit sig att införa metoder som möjliggör för allmänheten att medverka när riktlinjerna för landskapspolitiken dras upp. Samt att konventionen ska öka medborgarnas, myndigheternas och näringslivets medvetenhet om landskapets betydelse.³² Vägar för att uppnå brukarmedverkan är inom konventionen är bland annat utställningar, publiceringar via internet och tidningar, involvering av både skol- och universitets elever och walk alongs (arrangerade promenader där brukarna får berätta om t.ex. sitt område och sina upplevelser, på sitt eget vis) med mera³³.

Landskapskonventionen ska även verka för att skapa en hållbar utveckling. Detta genom att utvecklingen i landskapet ska vara baserat på ett balanserat förhållande mellan sociala behov, ekonomi och miljö³⁴. Således menar konventionen att mångfunktionalitet kan skapa hållbar utveckling. Men då krävs att man slutar behandla olika intresseområden en och en, och istället tar ett samlat grepp samt att medborgaren involveras.

Sarlöv Herlin menar att eftersom landskapskonventionen kan innefatta alla typer av landskap kan konventionen hjälpa oss att förstå att det som vi dag tycker är fullt och omodernt. Exempel på detta är områden från miljonprogrammet, som dels är en del av vårt kulturarv och därmed värt att bevara och upprusta. Dels är dessa områden hem åt flera tusen människors.³⁵ Sammantaget menar Sarlöv Herlin att styrkan hos landskapskonvention ligger i detta att den lyfter fram landskapets betydelse samtidigt som den ger oss nya visioner för landskapet.³⁶ I förordet till den Europeiska landskapskonventionen, Florens 20 oktober 2000, står det följande:

”... är en viktig del av människors livskvalitet överallt: i stadsområden och på landsbygden, i såväl vanvårdade områden som områden med hög kvalitet, i såväl vardagliga områden som områden som anses vara särskilt vackra ...”³⁷

³¹ Michael, Jones. ”*The European Landscape Convention: Public participation in landscape management*” 2007

³² www.ymparisto.fi, Europeiska landskapskonventionen

³³ Michael, Jones. ”*The European Landscape Convention: Public participation in landscape management*” 2007 PDF

³⁴ Sarlöv Herlin, Ingrid. *Landskap för mångbruk. Erfarenheter från England*. 2012, s.27

³⁵ Ibid, s.75

³⁶ Ibid s. 245

³⁷ *Landskap för alla – samverkan kring europeiska landskapskonventionen*. 2013. PDF

Implementeringen av konventionen i Sverige står som sagt Riksantikvarieämbetet för. Respondenten på Riksantikvarieämbetet (RAÄ) tror att konventionen bidrar till att fler röster i landskapet blir hörda. Respondenten från RAÄ tror inte att konventionen kommer att bli ett medel för markägare att begränsa framkomlighet och tillgänglighet. Istället anser respondenten att konventionen är ett exempel på en samhällstrend, där demokrati och sociala aspekter i landskapet får allt mer fokus. På frågan om hur Riksantikvarieämbetet arbetar för att implementera konventionen i en svensk kontext svarar respondenten följande:

*”Vi pratar inte så mycket om att propagera för konventionen i sig som för de synsätt och den förståelse den står för. ELC är ingen lag eller hårt styrmedel, men den är betydelsefull för att den ligger i tiden och ökar förståelsen om hur man kan arbeta bättre hållbart.”*³⁸

Konkret ser arbete med konventionen ut som så att en analys av landskapets värden genomförs. Först görs en beskrivning av landskapets karaktärsegenskaper, vilken även innefattar relationen mellan människan och landskapet. Därefter görs analyser av förändringsprocesser i landskapet, även ur ett framåtblickande perspektiv. Slutligen görs en beskrivning av risker och utmaningar i landskapet, samt en analys av betydelsen av karaktärer och värden i landskapet.³⁹

³⁸ Intervju med Riksantikvarieämbetet. 6/5 2013

³⁹ KSAL. ”Landskapsperspektivet – hur gör det skillnad?” 2011. s.10

2.6 Sammanfattande diskussion av lagstiftningen

Den europeiska landskapskonventionen kan närmast ses som en kritik mot en planering av landsbygden och den stora fokuseringen på olika intressen. Sverige fick sin första nationalpark i början av 1900-talet efter amerikanska förlagor. Nationalparkerna är stora orörda områden, med staten som ägare, som har mer rätta ansett varit viktiga att bevara.⁴⁰ Samtidigt har man dock missat att landskapet är en produkt av människan. Även det ”påverkade” landskapet har ett stort värde och människorna som bor och verkar i landskapet har ofta både stor kännedom och stort engagemang i dess utveckling. En konservering av landskapet leder inte till utveckling, snarare en stagnation. Människorna som är bosatta i landskapet får inträda sig rollen som statister, liksom på Skansen. Denna utveckling kan likställas med kritiken mot de allt för storskaliga ingenjörspanerna under 1960- och 1970-talen. Planer som byggde på allt för tekniska aspekter och som inte tog tillvara på medborgarnas åsikter. Denna typ av planering är på intet vis unik för Sverige, vi kan se denna typ av planering i de flesta industrialiserade länder efter andra världskriget. Det finns dock enligt Larsson *et al* en oro för att ” that the strong Swedish tradition of top-down nature conservation will affect the ELC perspectives on public participation in a negative way.”⁴¹ I dagarna har det gått två år sedan Sverige ratificerade konventionen och det finns inte många exempel där konventionen har används som vägledade dokument för planering. Det är således svårt att säga huruvida Larsson *et al* får rätt i sin oro.

I den svenska lagstiftningen poängteras ofta hur viktigt det är med samråd och att medborgarna ska ha möjlighet att komma med synpunkter. I praktiken är dock brukarnas medverkan inte så stor, det är endast genom de lagstadgade samråden som brukarna kan komma in i planeringsprocessen.

Genom implementeringen av landskapskonventionen genereras ett nytt verktyg för att involvera brukarna i planeringen. Konventionen är dock ny i Sverige och det är svårt att säga idag i hur stor utsträckning konventionen kommer att påverka arbetssätt och brukarnas medverkan i planeringen. Varför det dröjde så lång tid från det att konventionen

⁴⁰ Sarlöv Herlin, Ingrid. *Landskap för mångbruk. Erfarenheter från England*. 2012 s.

⁴¹ Larsson, A., Peterson, A., Bjärnberg, E., Haaland, C. och Gyllin, M. *The European Landscape Convention : challenges of participation*, 2011 s.264.

signerades till att den ratificerades kan jag bara spekulera i. Möjligen var det för att se hur andra EU länder arbete med konventionen, eller så var det ett bristande intresse hos både socialdemokratiska- och borgerligaregeringar. Under intervju med respondenten från RAÄ berättade denne att Riksantikvarieämbetet har föreslagit ändringar i lagstiftningen för att konventionen skulle få större genomslag, men utan att få gehör hos regeringen.

”Således har konventionen ingen juridisk verkan och kan inte användas i myndighetsbeslut eftersom den inte ingår i lagstiftningen, men dess intentioner kan inarbetas i de synsätt som kopplar till landskapet, t.ex. i informationsstyrmedel.”

Sammantaget kan konventionen alltså ”enbart” komma att inarbetas, vad gäller synsätten etc. i ÖP, men det är ändå svensk lagstiftning som gäller. Och så länge denna inte ändras är landskapskonventionen just en konvention och inte en lag.

År 1990 gjorde Boverket en utredning om medborgarinflyttande i kommunernas översiktsplaner. Då kom man fram till att ”medborgarinflyttande lättare åstadkoms i fördjupade (geografiskt begränsade) delplaner än i hela översiktsplaner.”⁴² Således skulle ett fokus på landskapet kanske kunna fungera som en lämplig geografisk avgränsning. Speciellt då frågor om landskapet som sagt ofta engagerar brukarna

⁴² Samhällsplanering med aktiva medborgare. Byggforskningsrådet. 2000, s.11

3 Planering och brukarmedverkan – teoretisk utgångspunkt

3.1 Från ingenjörskonst till internationell planering

Under välfärdsstatens glansdagar utvecklades planering till att omfatta social rättvisa. Genom planer och program följde staten medborgaren från vaggan till graven.⁴³ Den rationella planeringsansatsen var den rådande. Det innebar planer som var ändamålsrationella (kombination av resursanvändning och måluppfyllelse) och där beslutsfattarna bestämde målen och professionella experter utarbetade planerna.⁴⁴ Men efter hand som 1960- och 1970-talens storskaliga byggandsprojekt växte fram, växte även kritiken mot kommunernas planering och den sociala ingenjörskonsten. Kritiken, som kom från flera håll, handlade b.l.a. om att bostadsområdena byggdes på prognoser som inte var tillräckligt väl underbyggda. Men även om att den personliga friheten var begränsad och att de enskilda markägarna och entreprenörerna saknade handlingsfrihet. Under 1980-talet fortsatte kritiken mot den långsiktiga planeringen. Detta på grund av osäkerhet inom både de sociala, ekonomin samt politiken. Samtidigt kom miljön och miljöproblemen att få allt mer fokus.⁴⁵ Kritik lyftes även mot hur ÖP i stor utsträckning enbart var en tekniks produkt. I stort sätt var ÖP en karta för marköversikt och områdesplanering.

Bland annat dessa händelser kom att påverka den svenska lagstiftningen och PBL på så vis att PBL blev mer generell. Lagen blev mer av ett ramverk som utredde konflikter när de väl uppstod.

⁴³ Khakee, Abdul. Samhällsplanering. 2000, s.17

⁴⁴ Red. Amnå, Erik. Medborgarnas erfarenheter s.199-200

⁴⁵ Khakee, Abdul. Samhällsplanering. 2000, s.7

Där allt nytt var unikt, fallen skulle prövas utefter sina egna meriter och inte generella föreskrifter.⁴⁶

Under 1990-talet kom miljöproblemen att få allt större uppmärksamhet och Rio konferensens Agenda 21 implementerades i de svenska kommunernas arbete. Agenda 21 syftar till att skapa både en socialt och ekologisk hållbar utveckling. I detta arbete kan samhällsplaneringen fungera som förebyggande miljövård menar Khakee. Samt att samhällsplaneringen skall bidra till att hela samhället anpassas till naturförutsättningarna för att säkra naturrens och människans överlevnad. Men eftersom att Agenda 21 även innefattar social hållbarhet så "... bör översiktsplaneringen utveckla en helhetssyn där demokratifrågorna integreras med frågor som berör såväl hårda som mjuka verksamheter."⁴⁷ Denna utveckling har även inneburit att både genusperspektivet och frågan om etnicitet har lyfts fram. Tidigare planering har framför allt utgått från en samhällsbild där männen var förvärvsarbetande och kvinnorna hemmafruar. Detta synsätt ledde till en planering som i hög grad premierade männens intressen och de hårda verksamheterna. Khakee menar att det inte nödvändigtvis kommer att ske några dramatiska skillnader i planeringen, men att vi har fått en förskjutning vad gäller tankar och värderingar.⁴⁸ Vad gäller etnicitet har den "gamla" planeringen misslyckats i att sprida invandrarna jämt i landet, framför allt är gruppen koncentrerade till de tre storstäderna. Och Khakee menar att "Det är i kommunerna som man kan förverkliga en politik som bryter trenden mot ökad marginalisering." Genom att se till gruppens behov och inkludera dem kan kommunerna bryta utvecklingen.⁴⁹

Sveriges medlemskap i Europeiska unionen har även påverkat hur de svenska kommunerna planerar och ÖPs utformning. EU-medlemskapet har t.ex. bidragit till att kommunerna i större utsträckning måste fundera på sitt geografiska läge, samt konkurrenskraften i förhållande till andra kommuner inom EU. Inom EU finns dessutom regler och krav vad gäller planering, miljökonsekvensbeskrivning och regional utvecklingsstrategier.⁵⁰ Region Skåne och Västra Götalandsregionen är båda produkter av EU samarbetet. Ett av regionernas syfte är just att ha ta det övergripande ansvaret för planeringen i regionerna, och sammanställa kommunernas planer.

⁴⁶ Khakee, Abdul. Samhällsplanering. 2000, s.8

⁴⁷ Ibid, s.12

⁴⁸ Ibid s.13

⁴⁹ Ibid s.13-14

⁵⁰ Ibid s.12

Genom förändringarna i omvärlden och i PBL har kommunernas planmonopol kommit att utmanas och undregrävas allt mer⁵¹. Fler och fler aktörer vill vara med och påverka planeringen samtidigt som kommunerna nu inte bara måste förhålla sig till det svenska regelverket utan även EUs regelverk.

3.2 Medverkande aktörer

Det finns ett flertal olika planerings teorier, fokus för denna redovisning kommer att ligga på den rationella planeringen och den kommunikativa planeringen. Kort antas den rationella planeringen bygga på en förklaring om var, när och hur planerna ska genomföras.⁵² Planerna ska bygga på kunskap och vara mål inriktade. Den kommunikativa planeringen å andra sidan ska vara ett resultat av en bred diskurs med planerare, beslutsfattare, byggtreprenörer, folkrörelser och allmänheten. Den kommunikativa planeringen bygger på kunskap, förståelse, värderingar och kompetens hos samtliga medverkande.⁵³

Sammantaget innebär förändringarna i samhället att det nu är flera aktörer som medverka i planprocessen. Khakee har gjort en omvandling av Chamberlains klassificering för att passa de svenska förhållandena.⁵⁴

Den normativa dimensionen – de offentliga myndigheternas möjlighet att styra utvecklingen. Beslut om planering måste fattas på ett så brett kunskapsunderlag som möjligt, detta eftersom att kunskapen ständigt växer och förändras och beslutsfattarna hela tiden måste ta hänsyn till de nya kraven och fatta beslut efter dem⁵⁵. Detta synsätt har sin grund hos Weber som menade att politik och vetenskap bör hållas isär så långt som möjligt. Politik ska bara vara ett komplement till planeringen. Under 1970-talet kom dock detta synsätt att ändras och en allmänt accepterad uppfattning var och är att planering i första hand är en politiks aktivitet⁵⁶. Khakee menar att planering är en politisk aktivitet och därför bör planerarna även vara

⁵¹ Khakee, Abdul. Samhällsplanering. 2000, s.14

⁵² Ibid s.60

⁵³ Red Amnå, Erik. Medborgarnas erfarenheter s.206

⁵⁴ Khakee, Abdul. Samhällsplanering. 2000, s.41-42

⁵⁵ Ibid s.43

⁵⁶ Ibid s.42-43

medvetna om ojämlikheterna i samhället och att olika grupper har olika stor möjlighet att tillgodo se sig information om planeringen⁵⁷. Vidare består den normativa dimensionen av tre aspekter: allmänintresse, styrningsutrymme och medborgerligt stöd för planeringen:

Allmänintresset: Ska utgöra grunden samt styra hela den rationella planeringen. Kritiker menar att det inte finns ett allmänintresse. Istället bör planen innehålla beskrivningar av de olika intressen som finns. *Styrningsutrymmet:* För att genomföra planeringen begränsas av både markandens och allmänhetens krav och behov, samt det politisk-ekonomiska utrymmet. Således kommer planerna att bero på hur väl planeringstjänstemännen lyckas lobba för sin fråga.⁵⁸ Medborgerligt stöd för planeringen: Det finns ett gap mellan planerings retoriken och det faktiska handlandet. Khakee menar att:

*”Forskningen visar att planerare och offentliga beslutsfattare i princip är för allmänhetens medverkan i planeringen, men anser att det är svårt att skapa förutsättningar för ett medborgerligt deltagande utan att minska planeringens effektivitet.”*⁵⁹

Således kräver äkta medborgerligt deltagande en allomfattande diskurs, byggd på kunskap, förståelse, utvärderingar och kompetens av samtliga deltagare i samhället.

Den metodologiska dimensionen – hur kunskap används av olika aktörer i planeringen. Den metodologiska dimensionen består av planeringsproceduren, kunskapsanvändningen samt det tidsmässiga sambandet och alla planeringsmyndigheter utvecklar sin egna unika metod:⁶⁰

Planeringsproceduren: enligt ett rationellt synsätt är det en linjär process bestående av problemlösningsidentifiering, målformulering, implementering, uppföljning och slutligen återkoppling. Proceduren bygger på ett Top-down tänkande⁶¹. Ser vi till den kommunikativa planeringsteorin anses den linjära stegvissa processen inte vara användbara. Detta eftersom att en av de viktigaste delarna i planeringen är att länka ihop kunskap med handlande samt att det inte går att skilja på inläring, beslutsfattande och handlande i planeringsprocessen⁶².

⁵⁷ Khakee, Abdul. Samhällsplanering. 2000, s.44

⁵⁸ Ibid s.45-46

⁵⁹ Ibid s.46

⁶⁰ Ibid s.47-48

⁶¹ Ibid s.48

⁶² Ibid s.49

Kunskapsanvändning: Den rationella planeringen bygger på fyra ansatser som till stor del handlar om att avlägsna känslor och värderingar från planeringen. Som tidigare påpekats har detta synsätt förlorat mark allt sedan 1970-talet.⁶³ Den kommunikativa planeringen å sin sida menar att det behövs olika typer av kunskap vid olika tillfällen och vid olika situationer. Det behövs t.ex. en typ av metoder för att få in kunskap om konkreta problem så som vägbygge och en annan metod för kunskap om emotionella problem som berör förmågan att hantera sociala relationer⁶⁴. *Det tidsmässiga sambandet:* Vid all planering handlar det om att föreställa sig framtida händelser. Den rationella planeringen är beroende av prognoser, förutsättningar och vetenskapliga analyser i detta arbete. Dock har det under de senaste decennierna blivit tydligt att det är väldigt problematiskt att göra långsiktiga prognoser. Detta eftersom frågeställningarna ofta är svår definierade, olika typer av problem är beroende av varandra, tekniska lösningar fungerar inte på komplexa socialfrågor. För att kunna lösa dessa frågor har olika metoder arbetats fram och en av de mest kända är ”Strategic Choice”. Metoden går b.l.a. ut på att ha ett så stort deltagande som möjligt, identifiering och förståelse av olika aspekter av frågeställningen, användning av cykliska samband och inte hierarkiska, alternativa aspekter av frågeställningen med mera.⁶⁵

Den organisatoriska dimensionen – hur planeringsprocessen är formad. Den organisatoriska dimensionen består av ett strukturalistiskt (institutioners uppbyggnad och sammansättning) och ett interaktivt (intentioner, motivationer och strategier hos de medverkande aktörerna) perspektiv. Enligt ett strukturalistiskt perspektiv (rationellplanering) bestäms planeringen av formella organisationer och enligt ett interaktivt perspektiv (kommunikativ planering) bestäms planeringen av relationer mellan aktörerna.⁶⁶

Således finns det stora skillnader i hur man förhåller sig till medverkande aktörer inom planeringen. Mycket har hänt i Sverige och omvärlden under de senaste decennierna. Nya influenser och mindre av tekniska långsiktiga planer. Medborgarinflyttande och brukarfokus i planeringen ökar. Gehl talar om vikten av att se människan i planeringen, utan människan och det mänskliga perspektivet kan vi aldrig skapa goda levnadsmiljöer⁶⁷. Men som

⁶³ Khakee, Abdul. Samhällsplanering. 2000, s.49

⁶⁴ Ibid s.50

⁶⁵ Ibid s.51-52

⁶⁶ Ibid s.52-53

⁶⁷ Gehl, Jan. *Livable Cities For The 21st Century, people oriented planning as strategy.* Gästföreläsning, Malmö högskola. 2013-02-28

Khakee uttrycker det: ”Inte i någon annan fråga finns så stor skillnad mellan principer och praxis som vad gäller medborgarans medverkan.” Kommunerna, Länsstyrelser och privata aktörer förordar brukarmedverkan, men i slutändan stör brukarmedverkan en välordnad och effektiv beslutsprocess: ”Ett deltagande orsakar instabilitet och kräver särskilda insatser för att bemöta medborgarans krav.”⁶⁸.

Utöver klassificeringen av medverkande aktörer i den rationella och kommunikativa planeringen finns det även klassificering av brukare och deras medverkan (utdrag från Marie Stensekes text i KSAL, ”*Landskapsperspektivet – hur gör det skillnad?*” 2011):

”Minimal delaktighet, innefattande information och konsultation. Externa aktörer definierar såväl problem som lösningar, utan krav om att anpassa frågor till den lokala nivån.

Delaktighet genom tjänster mot betalning, innefattar deltagande genom att man på lokal nivå utför arbete eller gör marker tillgängliga mot ersättning.

Interaktiv delaktighet, innebär att människor på den lokala nivån medverkar i analyser som leder fram till handlingsplaner, något som också medför att den lokala resursen förstärks liksom det lokala inflytandet.

Självmobilisering, innebär att människor på lokal nivå tar initiativ och agerar oberoende av externa aktörer.”⁶⁹

För tillfället diskuteras de långa svenska planhandläggningstiderna. Bostadsministern Stefan Attefall anser att Tyskland är ett föregångsland. I Tyskland säger lagen bland annat att det ej behövs någon detaljplanprocess i tätorter. Bygglov kan sökas direkt så länge den/de nya byggnaden följer områdets befintliga stil och utseende. Grannarna har inte rätt att överklaga projekt som fått tillstånd. Denna typ av utveckling kommer att vara tvärt emot vad Khakee med fler menar är god planering. Ty för att kunna skapa goda planer krävs att alla samhällsmedborgare får vara med och göra sina röster hörda, annars kan vi aldrig få en god planering.⁷⁰ Men som Khakee uttrycker det:

”Inte i någon annan fråga finns så stor skillnad mellan principer och praxis som vad gäller medborgarans medverkan.” samt ”Ett

⁶⁸ Red Amnå, Erik. Medborgarnas erfarenheter s.197

⁶⁹ KSAL. ”*Landskapsperspektivet – hur gör det skillnad?*” 2011, s.30

⁷⁰ Red Amnå, Erik. Medborgarnas erfarenheter s. 197

deltagande orsakar instabilitet och kräver särskilda insatser för att bemöta medborgarans krav.”⁷¹

Den 7 maj 2013 presenterades en statlig utredning till bostadsminister Stefan Aterfall. Utredningen föreslog b.l.a. att detaljplanen ska slopas, att kommuner kan bli tvingade av staten att upprätta planer för bostadsförsörjning (detta genom att göra bostadsbyggandet till ett riksintresse) och avskaffande av bygglov för mindre utbyggnader (max 15 kvm).⁷² Utredaren lägger även fram ett förslag som kan liknas vid det tyska exemplet om att nybyggnad i gammal still inte behöver bygglov (Utredningen ska nu ut på remiss och kan tidigas komma att träda i kraft i mitten av år 2014⁷³). Utredare Lars Magnusson till Svenska dagbladet:

”Kommuner ska till exempel slippa detaljgranska om ett bygglov stämmer överens med en äldre detaljplan från låt säga 1800-talet. Vi understryker särskilt att kulturminnesmärkta byggnader även i fortsättningen kommer att vara väl skyddade”.

3.3 Planering med aktiva medborgare – Varför är det viktigt med brukarmedverkan?

Marie Stenseke menar att brukarmedverkan under den senaste tiden blivit något av ett ”innebegrepp” och att de används för att legitimera olika planeringsprocesser.⁷⁴ Agger och Hoffmann menar dock att verklig brukarmedverkan inte kan vara ett innebegrepp, brukarmedverkan får aldrig vara statiskt, den måste hela tiden utvecklas och omarbeta metoderna för medverkan.⁷⁵

Markttutredningen, från numera nedlagda Byggeforskningsrådet, från år 1990 menar att:

”I takt med den ökande utbildningsnivån stiger medborgarnas förväntningar på personligt inflytande snabbare än det faktiska handlingsutrymmet. Samhällsplaneringen präglas av en tilltagande medborgerlig vanmakt.”⁷⁶

⁷¹ Khakee, Abdul. Samhällsplanering. 2000 s.112

⁷² <http://www.vvsforum.se/?id=8473>

⁷³ Svenska dagbladet, 8/5 2013, Möjlighet att bygga utan lov.

⁷⁴ KSAL. ”Landskapsperspektivet – hur gör det skillnad?” 2011, s.29

⁷⁵ Agger, Annika *et al.* *Borgerne på banen*. Velfärdsministeriet. 2008, s.10

⁷⁶ Byggeforskningsrådet. *Samhällsplanering med aktiva medborgare*. 2000, s.4

Rådet pekar på en situation där en stor del av kommuner runt om i Sverige har ett minskande befolkningsunderlag samtidigt som kommunerna har ansvaret för planeringen. Därmed blir det ekonomiska utrymmet allt mer begränsat, och vård, skola och omsorg tenderar att sluka den största delen. Således blir det mindre pengar över till planering.⁷⁷ Denna utveckling får konsekvenser för planeringen i kommunerna menar rådet, de mer konventionella planeringsförslagen är lättare att få igenom och få finansiering för. Medan ”ny” planer och arbetssätt är svårare att få gehör för.⁷⁸

Författarna menar att det allt sedan 1980 – talet har tre avgörande händelser skett i Sverige som har bidragit till att brukarna har större inflyttande i planeringen. För det första; kommunaldelsnämndreformen, vars syfte bland annat var att bredda och fördjupa den kommunala demokratin. För det andra; en ökat kund- och markandsorientering. Kommunerna arbetar i allt större utsträckning efter beställar-utförarkoncept. Detta då medborgaren i allt större utsträckning efterfrågade en mer specialiserad och individuell service. Och för det tredje; självbestämmande i lokala organ, till exempel institutionsstyrelser.⁷⁹

Rådet menar att ofta talar man om medborgardialog, men det är sällan som begreppet verkligen problematiseras. Vilka värden är det som man verkligen vill uppnå med medborgardialog, vilka förutsättningar finns för att inflyttande och dialog verkligen ska uppstå? Enligt rådet är en dialog ”... ett samtal där man som jämlika parter, gemensamt kommer fram till något som har förändrat båda parter synsätt.” I verkligheten är det dock sällan som detta verkligen inträffar. Brukarna känner ofta att de befinner sig i underläge gentemot kommunens politiker och tjänstemän och att de endast får lov att komma med synpunkter på redan framtagna planer. Denna situation leder till att de brukare som är ”starka” och villiga att lägga ner tid på strid för sin sak får gehör. Och de som inte har möjlighet till att ta striden inte kan göra sin röst hörd. Därmed blir demokratin mer individcentrerad, samtidigt som vi får en minskning av den kollektiva demokratin.⁸⁰

Forskningsrådet har även kommit fram till slutsatsen att ju mer homogent ett område är, desto bättre förutsättningar för att skapa ett lokalt inflyttande och brukarmedverkan. Detta då invånarna redan från början har likande förutsättningar och uppfattningar. Detta är även en av förklaringarna till varför brukarmedverkan fungerat bäst i

⁷⁷ Byggnadsforskningsrådet. *Samhällsplanering med aktiva medborgare*. 2000, s.4

⁷⁸ Ibid s.61

⁷⁹ Ibid s.6

⁸⁰ Ibid s.7

mindre samhällen. Det kan dock även bero på det faktum att mindre samhällen ofta upplever konsekvenserna av kommunernas minskade befolkningsunderlag. När olika service funktioner i samhället försvinner eller är på väg att försvinna startas ofta lokala utvecklingsgrupper för att kunna bevara dessa.⁸¹ Således kan ett negativt yttre hot verka positivt för samarbetsviljan. Forskning har även visat att det underbyggande syftet för att engagera sig i lokala utvecklingsgrupper är ett sätt för att söka trygghet, självkontroll, överblick och gemenskap⁸². I en storstad där flera olika alternativ finns inom nära räckhåll, är incitamentet för att vara med och rädda ett av dem inte lika stort, men när hela bygdens samlingsplats är hotad mobiliseras invånarna. Att lokala utvecklingsgrupper startar, både på landsbygden och i storstaden kan kopplas till den rådande samhällsutvecklingen. Där stödet till den traditionella politiken och folkrörelser minskar och människor med starkt engagemang för en fråga tar saken i egna händer.⁸³

Samtidigt som det finns stora skillnader i viljan engagera sig i fråga om stad och landsbygd, är skillnaderna mellan män och kvinnor inte lika stora som visar demokratiutredningen från år 2000. Istället är det unga, långtidsarbetslösa och personer med utländsk bakgrund som är underrepresenterade. Dock menar utredningen att just unga själva ofta väljer att inte engagera sig. Intressant att notera är dock att så länge kommunerna inte balandrar in sig i de lokala utvecklingsgrupperna är jämställdheten som bäst. När sedan representanter från utvecklingsgrupperna ska ha möte med kommunen är det i regel männen som medverkar. Vidare visar forskning att kommuner generellt har svårt att hantera lokala utvecklingsgrupper och gärna vill "kommunalisera dem".⁸⁴ Kommunalisering kan vara ett tecken på att kommuner har svårt att samverka med befolkningen på icke traditionella arenor.

Liksom kommunen kan ha svårt för att hantera lokala utvecklingsgrupper, kan brukarna ha svårt för att ta till sig kommunernas initiativ till brukarmedverkan. I flera fall har initiativen mottagits med skepsis och misstro. Där brukarna ställer sig frågande till varför kommunen helt plötsligt är intresserad av deras åsikter och vad har kommunen egentligen för baktankar.⁸⁵

⁸¹ Samhällsplaneringen för aktiva medborgare. Byggnadsrådet 2000 s.8

⁸² Ibid s.8

⁸³ Ibid s.14

⁸⁴ Ibid s.8-9

⁸⁵ Ibid s.17-18

Arkitekten Hans Arén menar att brukarmedverkan i fysisk planering bidrar till att skapa en större förståelse för bygdens kulturella särart hos tjänstemännen, samtidigt som brukarna uppmuntras till att ta större initiativ i den kommunala verksamheten. Enligt Arén är fördelarna med brukarmedverkan i fysisk planering följande:

”Lokalbefolkningens kompetens innefattar kunskap om lokala problem och förslag till lösningar. Planeraren får information om befolkningens kompetens och lokalsamhällets resurser, och i en process präglad av delaktighet värderas och sammanställs det insamlade materialet i en plan.”

Genom detta förda resonemang skulle brukarmedverkan i fysisk planering närmast kunna liknas vid kulturellplanering. Kulturellplanering innebär nämligen att planerarna har förmåga att tillgodogöra sig samhällets specifika kunskaper och sedan använda kunskapen i planeringen.⁸⁶

3.4 Hur bör brukarmedverkan se ut?

Brukarmedverkan i planeringen har både ett egenvärde och ett symboliskt värde. Detta då beslut som fattas med ett brett allmänt stöd har lättare att bli accepterat, än beslut som fattas helt utan brukarnas medverkan. På så sätt höjer brukarmedverkan planeringens legitimitet, samtidigt som den långsiktiga planeringen kan få bättre rykte.

Agger och Hoffmann menar att för att skapa god brukarmedverkan krävs det följande: Tillit och respekt i relationerna mellan tjänstemän och brukare, öppna frågor, inte färdiga kartor, att lokal kunskap erkänns och tillvaratagits samt att tjänstemännen lyssnar på brukarna. Vikten av ekonomiska resurser måste dock framhållas. Organisationer med stora finansiella tillgångar har självklart mer pengar (möjlighet att anställa mer personal) att lägga på projekt. Vad gäller tidpunkten för när brukarna ska involveras i planerinegen och i hur stor utsträckning deras åsikter ska gälla menar Agger och Hoffmann att det aldrig går att säga exakt när detta ska ske.⁸⁷ Alla planeringssituationer är unika.

⁸⁶ Samhällsplaneringen för aktiva medborgare. Byggeforskningsrådet 2000 s.25-26

⁸⁷ Agger, Annika och Hoffmann, Birgitte. *Borgerne på banen*. Velfærdsministeriet. 2008, s.22, 29-32

3.5 Sammanfattande diskussion av teorierna

Det råder delade meningar om hur långt vi verkligen har kommit vad gäller brukarmedverkan. Agger och Hoffmann å sin sida är väldigt positiv till rådande utveckling och ser positivt en positiv framtid för brukarmedverkan. Khakee å andra sidan är inte lika positiv utan menar att vi trots allt inte har kommit så långt och att brukarna fortfarande har en liten del i planeringen på grund av stark tilltro till rådande politiska systemet⁸⁸. Det är tydligt att den kommunikativa planeringen har stora fördelar jämfört med den rationella planeringen, framför allt genom att den i stor grad är situationsanpassad och inte följer regler och normer. I slutändan tror jag dock på det som Agger och Hoffmann lyfter fram; för processens skull är det viktiga inte att det kommer många medborgare, utan vad de faktiskt säger⁸⁹.

Viktigt är även att kunna skilja på brukarmedverkan och brukarmedverkan. Så som Stenseke beskriver brukarmedverkan finns det fyra typer: *Minimal delaktighet*, *Delaktighet genom tjänster mot betalning*, *Interaktiv delaktighet* samt *Självmobilisering*. Endast interaktiv delaktighet kan ses som utbredd brukarmedverkan. De övriga typerna nuddar endast vid.

Vidare bör politiker och tjänstemän vara medvetande om de olika dimensioner som finns inom planeringen och vad dessa kan spela för roll i planeringen, detta oavsett i hur stor del medborgaren är tänkta att involveras. Exempel på detta är t.ex. att olika grupper i samhället har olika svårt att tillgodose sig information om planprocesser, hur kunskapsinhämtningen kan se ut samt hur planeringsprocessen är organiserad.

Genom att redovisa de tydliga skillnaderna mellan den rationella planeringen och den kommunikativa planeringen är det tydligt att den kommunikativa planeringen även har stora fördelar i fråga om att få medborgarnas kunskap men även intresse för planering. Genom att inkludera brukarna, mer och i ett tidigt stadium, kan planprocesser flytta på smidigare och ny kunskap generas.

⁸⁸ Red Amnå, Erik. Medborgarnas erfarenheter s. 213

⁸⁹ Agger, Annika och Hoffmann, Birgitte. *Borgerne på banen*. Velfærdsministeriet. 2008, s.29

4 Metod

Metod är det vetenskapliga sättet att närma sig det man skall studera och skriva om samt hur man behandlar ämnet.⁹⁰ Metodiken som används i denna uppsats är dels en fallstudie med kvalitativa intervjuer. Metodvalet beror på möjligheten att skapa en förståelse för brukarmedverkan och dess problematik. Där det teoretiska kan kombineras med det empiriska. Genom att kombinera dessa två metoder är min förhoppning att ge en så klar bild som möjligt av brukarmedverkan i fysisk planering⁹¹. Metodkombination innebär även en ökad träffsäkerhet, ökad kontroll av snedvridning i forskningsmetoderna samt en validering av forskningsfyndens träffsäkerhet⁹². Styrkan i metodkombination är således uppenbar, dock innebär kombinationen av olika metoder att mer krav ställs på forskaren. Det är fler metoder som ska behärskas. Det finns även en risk i att metoderna inte kompletterat varandra, vilket innebär att forskaren får olika svar på en och samma fråga⁹³. Dock anser jag att fördelarna överväger nackdelarna och att den bredda metodiken är en stor tillgång till uppsatsen. Där svagheter i den ena metoden uppvägs av styrker i den andra metoden⁹⁴.

4.1 Fallstudier

För att motiverera mitt val att använda fallstudier vänder jag mig till Martyn Denscombe;

”Fallstudier fokuserar på en (eller några få) förekomster av ett särskilt fenomen i avsikt att tillhandahålla en djupgående redogörelse för händelser, förhållanden, erfarenheter eller processer som förekommer i detta särskilda fall.”⁹⁵

⁹⁰ Ejvengård, Rolf. *Vetenskaplig metod*. Studentlitteratur. 2009, s.33

⁹¹ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Andra upplagan. Studentlitteratur. 2011, s.150

⁹² Ibid s.152

⁹³ Ibid s.165

⁹⁴ Ibid s.184

⁹⁵ Ibid s.59

Även Rolf Ejvengård framhåller fallstudier som en bra metod; ”[fallstudier är] mycket användbara i de flesta vetenskapliga undersökningar och då som en alternativ forskningsväg tillsammans med andra metoder.”⁹⁶ Fallstudier fungerar framförallt när syftet är att undersöka en verklig fråga eller fenomen på djupet och där det krävs en komplex förklaring⁹⁷. Fallstudier tar en liten del av ett stort förlopp och med hjälp av fallet beskriva verkligheten och därmed även säga att fallet får representera verkligheten. Således behöver inte allt beskrivas. Dock är det viktigt att komma ihåg att det enskilda fallet aldrig fullt ut kan beskriva verkligheten. Därför bör vi vara försiktiga och inte dra allt för stora slutsatser från fallstudien.⁹⁸ Ett urval från det stora till det lilla görs med hjälp av olika aspekter och kriterier. I denna uppsats har tid och geografisk närhet varit de viktigaste aspekter i val av fall.

Fallet kommer att ses som *Den avvikande undersökningsenheten*. Detta då den svenska lagstiftningen generellt inte har en stor del av brukamedverkan trots de goda intuitionerna. Således blir fall med stor del av brukarmedverkan avvikande från normen. Fördelen är även att man kan se effekterna av brukarmedverkan extra tydligt i ett mindre sammanhang.⁹⁹ För att fallstudien ska fungera är det viktigt att ha tydliga gränser och att enheterna är relativt självständiga¹⁰⁰. För uppsatsens del kommer fallstudierna att bestå av tidigare nämnda LIFescape Vombsänkan.

Fördelarna med fallstudier bland annat att vi får möjligheten att fokusera på den enskilda enheten. Vi behöver som sagt inte ta hänsyn till hela populationen, all kraft kan fokuseras på en enhet. Ytterligare en fördel är att flera olika metoder kan användas och därmed kan vi fånga upp fler aspekter och kunskaper om det komplexa fenomenet.¹⁰¹ En annan fördelarna med fallstudier är att de kan förklara varför vi får ett visst resultat och inte enbart påvisa resultatet¹⁰².

Nackdelar med fallstudier är att det ofta kan vara svårt att definiera gränserna för fallet/fallen. En stor nackdel och svårighet med fallstudierna är dock att det kan vara svårt att få tillträde till fallet. Hela forskningsprojektet kan falla om tillträde nekades. Ytterligare

⁹⁶ Ejvengård, Rolf. *Vetenskaplig metod*. Studentlitteratur. 2009, s.35

⁹⁷ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Andra upplagan. Studentlitteratur. 2011 s.62

⁹⁸ Ejvengård, Rolf. *Vetenskaplig metod*. Studentlitteratur. 2009, s.35

⁹⁹ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Andra upplagan. Studentlitteratur. 2011 s.65

¹⁰⁰ Ibid s.70

¹⁰¹ Ibid s.71

¹⁰² Ibid s.61

ett problem med fallstudier är att genom blått forskarens närvaro denne påverka fallet i olika riktningar.¹⁰³

Ytterligare en nackdel med fallstudier är att de kan anses vara svår generaliserbara. Motargumentet till detta är att oavsett hur litet ett fenomen än må vara är fenomenet en del av en bredare kategori. Brukarmedverkan kan ses ur ett utökat demokratiskt inslag i samhället, där folkmakten växer. Brukarmedverkan kan även ses som en del av governance (en beslutsprocess som handlar om att genom förhandling och samarbeten mellan olika intressegrupper och organisationer). Självklart beror generaliserings möjligheterna även på i hur stor grad fallstudiens förhållanden och exempel är jämförbara med andra fall. Då uppsatsens fallstudie består av två exempel från olika delar av samhället ökar chansen för att kunna generalisera.¹⁰⁴

4.2 Kvalitativ intervju

Jag har valt att använda mig av personliga intervjuer. Just att ställa frågor och göra intervjuer är en av de allra mest använda metoder inom samhällsvetenskaplig forskning. Detta för att få en primärkälla men även för att kunna ha möjligheten att ställa följdfrågor och göra återkopplingar. Genom intervjuerna får jag även ett mer personligt förhållande till respondenterna. Syftet med intervjuerna har inte varit att utröna ett generellt svar. Uppsatsen syftar främst till att ge exempel på dels brukarmedverkan i fysisk planering och dels på hur de olika parterna ser på brukamedverkan.

Mina val av respondenter har berott på deras roll i projektet. För uppsatsens validitet har det varit väsentligt för mig att respondenternas roll i respektive projekt varit så centralt som möjligt, men även att de representerar olika delar i projektet.

Antal respondenter: fem stycken.

En lantbrukare från Veberöd.

En representant från Riksantikvarieämbetet, samhällsavdelningen.

En landskapsarkitekt från Lunds kommun.

En planingenjör från Sjöbo kommun.

Utvecklingssamordnare i projektet, ursprungligen från Lunds kommun.

¹⁰³ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Andra upplagan. Studentlitteratur. 2011 I s.72

¹⁰⁴ Ibid s.68-70

Alla respondenter har först kontaktats via telefon eller via mail, därefter bestämdes tid och plats för intervjutillfället samt samtycke till medverkan. Intervjun med utvecklingssamordnaren fördes dock via Skype då denne för närvarande är tjänstledig och bosatt i Japan under 2013. Intervjun med utvecklingssamordnaren genomfördes inte utefter en intervjuguide, intervjun hade snarare karaktären av ett samtal, där jag blev presenterad för LIFEscape projektet vid Vombsänkan. Intervjun med representanten för Riksantikvarieämbetet gjordes via telefon då denne arbetar i Stockholm. Jag anser att det är en fördel att göra intervjuerna ansikte mot ansikte, men i dessa fall fungerade det inte att ses i ”verkligheten”. Detta då åsikter, uppfattningar, känslor och erfarenheter lättare uppfattas under en intervju än i ett frågeformulär¹⁰⁵ vilket just är syftet. Dessutom är svarsfrekvensen högre vid intervju ansikte mot ansikte¹⁰⁶. Av dem som jag kontaktat har samtliga ställt upp på intervju. Självet har uppsatsen formats utefter de svar som jag fått och därmed även de svar jag inte fått och frågor som jag inte ställt¹⁰⁷.

Intervjuerna har varit semistrukturerade. Vilket innebär att jag har utgått från en färdig frågomall som sedan besvarats. Däremot kan ordningen ändras och tillägg göras beroende på situationen, för att kunna ställa de mest relevanta frågor. Vid valet av frågor har mitt syfte varit att få fram respondenternas känslor och tankar om brukarmedverkan. Dels hur tjänstemännen ser på brukarmedverkan ur sin professionella roll och hur de tycker att deras arbete påverkas av en större del av dialog och samverkan med medborgarna. Vad gäller brukarna har jag även där varit intresserad av att få höra deras åsikter och tankar om brukarmedverkan. Men då som den enskilda medborgaren i ett större planeringsprojekt.

Vid skapandet av frågeformulär har jag som sagt utgått från respondenternas uppfattningar kring brukarmedverkan. Genom författare så som tillexempel Jacobs och Gehl är det tydligt hur viktigt det är att ha ett mänskligt perspektiv i planeringen för att kunna skapa hållbara samhällen. Frågan är dock hur man verkligen gör för att få in det mänskliga perspektivet i planeringen? Hur känner brukarna själv för större medverka i frågor som rör fysisk planering. I med att jag har intervjuat personer med olika funktion i projektet vid Vombsänkan är det svårt att peka ut vilka frågor som varit huvud- eller följdfrågor. Huvudfrågorna skiljer sig från de olika intervjuerna. Planeringjören

¹⁰⁵ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Andra upplagan. Studentlitteratur. 2011, s.233

¹⁰⁶ Ibid s.29

¹⁰⁷ Ibid s.44

och landskapsarkitekten fick dock samma frågor, i med deras likaretade ställning i projektet men dock från olika kommuner. Men då uppsatsen handlar om brukarmedverkan och landskapskonventionen får frågor som rör detta ses som huvudfrågorna.

Urvalet har gjorts genom att lyfta fram de frågor där de olika respondenternas svar skiljer sig åt mellan grupperna tjänstemän och brukare. Citat publiceras för att tydliggöra olika ståndpunkter. Ett intervjuutdrag används dock sällan som bevis för ett resultat. Detta på grund av att utdragen mer eller mindre alltid är plockade ur sin kontext och kan därmed vara lyfta ur sitt sammanhang samt att urvalet beror på forskarens egna syften med texten¹⁰⁸.

Intervjuernas validitet är en fråga som måste behandlas med största viktigt. När det gäller faktisk information är det förhållandevis enkelt att kontrollera om uppgifterna stämmer, genom att vända sig till andra människor och källor. När det gäller tankar och känslor, vilket framför allt är intressant i denna uppsats, är det däremot svårare att validera informationen, för att inte säga omöjligt.¹⁰⁹ Vad som dock kan göras för att försöka validera informationen är att kontrollera data med andra källor, kontrollera rimligheten i data samt att leta efter likande tema i andra intervjuer¹¹⁰.

Fördelarna med intervju är att jag har möjlighet att ställa följdfrågor och kunna ”känna” av respondenten. Vid enkätundersökningar får jag inga direkt kontakt och svaren bildar enbart siffror utan att jag ser människan bakom dem.¹¹¹ Intervjuer kräver endast enklare utrustning och respondenten har möjlighet till att själv utveckla sina synpunkter. Intervjuer innebär även en stor flexibilitet i insamling av data, ändringar kan göras allt eftersom. Intervju som metod innebär även en hög svarsfrekvens och hög validitet.¹¹²

Nackdelarna med intervjuer är dock att de är tidskrävande, respondenterna ska kontaktas och intervjuer genomföras. Dessutom är bearbetningsprocessen och analysen betungande. Vidare kan tillförlitligheten av svaren ifrågasättas. Detta för att sammanhanget och intervjuaren kan inverka på svaren och för att det är svårt att uppnå konsistens och objektivitet. Dessutom kan forskaren påverka

¹⁰⁸ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Andra upplagan. Studentlitteratur. 2011, s.264

¹⁰⁹ Ibid s.265

¹¹⁰ Ibid s.266-267

¹¹¹ Esaiasson, Peter et al. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Nordstedt juridik. 2007, s.262-263

¹¹² Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Andra upplagan. Studentlitteratur. 2011, s.267-268

respondentens svar samt att hjälpmedel, så som inspelningsapparater, kan göra att respondenten blir hämmad och känner sig nervös. Slutligen kan intervjuer vara obehagliga för respondenten om frågorna är allt för närgångna och forskaren inte respekterar respondentens integritet.¹¹³

Slutligen har jag bearbetat intervjuerna och gjort ett urval. Allt som sades under intervjuerna har inte kommit med, men det är viktigt att poängtera att jag inte har gjort några ändringar eller lagt till egna tolkningar i återgivandet. För att underlätta för läsaren har jag gjort en sammanfattning av intervjuerna. Genom sammanställningen lyfts det mest relevanta fram.

4.3 Kritik mot metodval

På grund av sekretess har jag inte kunnat få ut deltagare listan från projektet LIFEscape vid Vombsänkan. Detta har självklart varit problematiskt för mig och brukarna är ironiskt nog underrepresenterade i en uppsats om just brukarmedverkan. Hade det varit möjligt hade jag gärna intervjuat fler brukare. Jag har efter funderingar kommit fram till att ändå skriva om landskapskonventionen och lägga fokus på varför brukarmedverkan är viktigt och vad det finns för fördelar med brukarfokus i planeringen.

Till viss del är intervjuerna gjorda under praktiken (SGEC03 Samhällsgeografi) men har kompletterats under uppsatsens gång. En del av intervjuerna gjordes ursprungligen för en rapport till LRF och inte till denna uppsats. Jag har dock gjort bedömningen att intervjuerna går att använda även till denna uppsats, men tillägg, för att kunna belysa hur den europeiska landskapskonventionen har fungerat i praktiken i Sverige. Det är som sagt en viss snedfördelning vad gäller respondenterna, endast en brukare och fyra tjänstemän. Detta är självklart beklagligt. Men jag tror att dessa åsikter kan ses som ganska allmängiltiga och som sagt vill jag belysa det enskilda fallet.

¹¹³ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Andra upplagan. Studentlitteratur. 2011, s.268-269

5 Vombsänkan, landskapet och planering - empirisk undersökning

5.1 LIFEscape

Som tidigare nämnts är landskapskonventionen en ny företeelse i svensk lagstiftning, det finns få exempel på områden där den används och det finns inga exempel överhuvudtaget på projekt som arbetat utefter konventionen och som idag är slutförda. Exempel från andra länder finns, t.ex. Storbritannien, men generellt är situationen som i Sverige, nyligen ratificerad och få exempel på verkligt genomförande.

Det finns dock exempel på när konventionen används i Sverige och det är i området Vombsänkan i Lund och Sjöbo kommun. Projektet ingår i satsningen LIFEscape som har till syfte att arbeta utefter landskapskonventionen intentioner. Det finns således flera anledningar till att undersöka projektet vid Vombsänkan i en kandidatuppsats på samhällsplanerarprogrammet; landskapskonventionen, det mellankommunala samarbetet samt att projektet vid Vombsänkan ingår i ett internationellt samarbete.

Tillsammans med stöd från brukare och en förhoppning om att kunna uppmärksamma och bredda synen på landskapets olika värden hos boende kring södra Östersjön samt att visa hur den fysiska planeringen kan ta hänsyn till konventionen och öka brukarnas inflytande på planeringen¹¹⁴. Sammantaget är avsikten med projektet är: ”att visa hur den Europeiska landskapskonventionen kan användas praktiskt på kommunal nivå.” LIFEscape är ett EU-projekt där Lund och Sjöbo kommun ingår tillsammans med kommuner i Danmark, Polen och Litauen, samt universitet, myndigheter och verk i projektets samarbetsländer.¹¹⁵ Syftet med LIFEscape är som sagt att implementera den europeiskas landskapskonvention i de medverkande länderna. Detta är tänkt att göras genom användandet av nya metoder för hur man kan arbeta med landskapsfrågor. Genom samarbetet mellan de olika länderna är tanken att kunskaper och erfarenheter ska

¹¹⁴ Lunds kommuns hemsida, parker och natur, LIFEscape. 9/5 2013

¹¹⁵ Aktuellt i Klingavälsåns dalgång. Nyhetsbrev Nr3 2011:2

utbyttas, vilket sedermera ska resultera i en handbok med goda exempel på hur arbetet med den europeiska landskapskonventionen kan bedrivas.¹¹⁶ Än så länge finns det få andra exempel på verklig implementering av konventionen i Sverige, men ett annat exempel är biosfärområdet Vänerkulle¹¹⁷.

LIFEscape projekt drivs tillsammans av Lund och Sjöbo kommun samt Länsstyrelsen i Skåne, Skogsvårdsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet som stödjande partner.¹¹⁸ Både Lunds och Sjöbo kommuner har för avsikt att i kommande ÖP visa hur landskapets värden kan bevakas och utvecklas och detta arbete ska göras i nära samarbete med boende i området. Projektet ska dessutom resultera i att en handbok om området publiceras.¹¹⁹ Projektet pågår från oktober 2011 till oktober 2013 och den totala budgeten är på 175 000 Euro. Huvudansvaret för projektet har Per Blomberg (utvecklingsamordnare Lunds kommun). Projektet har en hemsida med information om hur arbete fortskrider, och ett par gånger om året utkommer ett nyhetsbrev där aktuella händelser och information om kommande träffar presenteras.¹²⁰

Figur 1. I bakgrunden kan man skymta den tall som planterades för att förhindra sanddrift i det falka landskapet. I förgrunden syns hur väl betat området är, vilket är en förutsättning för en del av områdets unika fauna. Foto: Helen Nilsson, 2013-05-26

¹¹⁶ LIFEscapes hemsida, om LIFEscape.

¹¹⁷ Intervju med Riksantikvarieämbetet. 6/5 2013

¹¹⁸ Projektplan för projektet LIFEscape. 2011-05-11

¹¹⁹ Aktuellt i Klingavälsåns dalgång. Nyhetsbrev Nr3 2011:2

¹²⁰ Projektplan för projektet LIFEscape. 2011-05-11

5.2 Vombsänkan

Vombsänkan är ett område som ligger i både Lund och Sjöbo kommun. För Lunds del är Vombsänkan den allra östligaste delen av kommunen och det militära övningsfältet Revingehed upptar en stor del. Revingehed har varit ett militärt övningsområde sedan år 1823¹²¹. För Sjöbos del ligger området i den västra lite mer tätbefolkade delen av kommunen. Således har de Vombsänkan olika betydelse och användningsområde för de båda kommunerna.

Vombsänkan är ett relativt flackt område som domineras av grus- och sand jordar. Den sandiga jorden har bidragit till att jordbruket, fram till skiftena och ett allt mer tekniskt jordbruk under 1800-talet, var mycket extensivt. På så vis kom byarna i området att besitta stora markområden, men som på grund av den sandiga jorden, fick ligga i träda under längre perioder eller agera betesmark åt djuren. Därigenom kom området att få en speciell fauna och flora. För att försöka förhindra sandflykt kom tallskog att planteras. Områdets speciella naturförutsättningar har skapat odlingsformer som satt sin prägel på landskapet. Dessa har sedan förändrats genom skiften och utveckling av jordbruksdriften men mycket av de äldre karaktärerna finns kvar. Detta genom att militärens närvaro i landskapet har inneburit att mycket av den gamla kulturmiljön kunnat bevaras. Detta för att militärens övningsfält utökade sin volym ända fram till 1960-talet och jordbruksdriften och bebyggelsen kunde undgå rationaliseringar och ombyggnader som skett i det övriga odlingslandskapet i Skåne.¹²²

Det finns dessutom två stora sjöar i området; Vombsjön och Krakensjön samt ett flertal våtmarksområden. Vombsjön används sedan 1940-talet även som vattentäckt till Malmö stad. Vattentäckten innebär begränsningar i markanvändningen och odlingsmöjligheten då området ring Vombsjön är ett vattenskydds område. I takt med den sista utvidgningen av det militära övningsområdet bestämdes det att området skall fungera som friluftsliv när de militära övningarna inte pågick.¹²³ Således finns det en lång tradition av friluftsliv och rekreation i Vombsänkan, där de agrara intressena fått stå tillbaka.

¹²¹ Försvarsmakten. Revingeheds övningsfält – övnings- och miljöanpassad skötselplan, s.9

¹²² 7.3 *Vombsänkan*, Lunds kommun, PDF, s.169-171

¹²³ *Ibid*, s.169

Figur 2. Exempel på bebyggelse som inte genomgått modernisering.

Foto: Försvarmakten. Revingeheds övningsfält – övnings- och miljöanpassad skötselplan.

Lund och Sjöbo kommun har tillsammans med Länsstyrelsen i Skåne samt boende och verksamma i området sedan tidigare arbetat tillsammans om skötseln. Området har pekats ut som ett RAMSAR-område (internationell våtmarkskonvention) samt Natura 2000 område (EU:s habitat- och fågeldirektiv). Även försvarmakten har arbetat fram en skötselplan för sin del av området, tillsammans med b.l.a. Lunds kommun och Länsstyrelsen i Skåne¹²⁴. I Vombsänkan finns en stor biologisk mångfald, som till stor del beror på de sandiga öppna markerna, de omfattande våtmarkerna och fuktängarna¹²⁵ och de betade ängarna.

¹²⁴ Försvarmakten. Revingeheds övningsfält – övnings- och miljöanpassad skötselplan, s.3

¹²⁵ 7.3 Vombsänkan, Lunds kommun, PDF, s.170

Figur 3. Militären är fortfarande aktiv och närvarande i Revingeled.
Foto: Helen Nilsson, 2013-05-26

Projektet i Vombsänkans målsättning är att¹²⁶:

- Att** öka ansvariga myndigheters kapacitet att genomföra konventionens intentioner.
- Att** engagera boende och brukare i landskapets bevarande.
- Att** bättre bevara unika värden i natur- och kulturlandskapet.
- Att** stärka den lokala identiteten och befolkningens välbefinnande.
- Att** stärka samarbetet mellan de olika parterna i projektet.
- Att** genomföra en kampanj för ökad medvetenhet om landskapets värden och konventionen.
- Att** ta fram bra metoder och redskap för brukarmedverkan i planeringen av landskapet.
- Att** ta fram exempel på planer som tar hänsyn till landskapskonventionens intentioner.
- Att** ta fram rekommendationer för fortsatt implementering i länderna kring Östersjön.
- Att** träffas och utbyta erfarenheter och idéer mellan parterna

¹²⁶ Projektplan för projektet LIFEscape. 2011-05-11

5.3 Tjänstemän

Jag har som sagt intervjuat tre personer som har jobbat med projektet; utvecklingssamordnaren från Lunds kommun, landskapsarkitekt från Lunds kommun samt planingenjören från Sjöbo kommun. Här följer en presentation av projektet som varvas med frågor och svar från respondenterna.

Tillvägagångssätt har varit sådant att brukare (boende, markägare och arrendatorer) har bjudits in till olika träffar där tjänstemän från Lund och Sjöbo kommun tillsammans har varit värdar. Sammanlagt har cirka 200 personer bjudits in. Träffarna som har arrangerats har varit ”*Trevliga och skojiga*” för att fånga brukarnas intresse, men efterhand som projektet fortlöpt har de blivit mer konkreta och inriktade på Vombsänkans utveckling enligt utvecklingssamordnaren.¹²⁷

*”I projektet är avsikten att se hur den fysiska planeringen kan utveckla enligt konventionens intentioner att bredda synen på landskapet värden, stärka dess bevarande samt att involvera boende och brukare i området mer i planeringen.”*¹²⁸

Bland annat har det arrangerats studieresor, workshops och informationsmöten. Vid dessa tillfällen har allt från Linnés Skåneresa och Gästgivargårdarnas historia diskuterats till att undersökningar om livet under ytan och en Kronhjortsbröls safari genomförts. Allt eftersom har träffaran som sagt blivit mer och mer konkreta och inriktade på utvecklingen utav Vombsänkan.

*”Kvällen visade hur man med hjälp av bilder, samtal och engagerade deltagare med anknytning till platsen, kan visa på viljan att bidra till en god utveckling i landskapet och på hur förvaltning och förändring kan ske. Detta är landskapskonventionens innebörd omsatt i praktiken.”*¹²⁹

Både landskapsarkitekten och planingenjören är tjänstemän från Lund respektive Sjöbo kommun och har arbetet tillsammans i LIFEscape projektet vid Vombsänkan. På frågan om hur responsen från brukarna såg ut när projektet bjöd in till medverkan svarar de följande: En del såg sin chans att klaga på kommunerna och framföra alla fel de gör. Samtidigt fanns det en del som var väldigt positiva till projektet och

¹²⁷ Utvecklingssamordnare. Intervju 2013-1-23

¹²⁸ Aktuellt i Klingavälsåns dalgång. Nyhetsbrev Nr3 2011:2

¹²⁹ Aktuellt i Klingavälsåns dalgång. Nyhetsbrev Nr1 2013:9

kommunernas arbete. Varken landskapsarkitekten eller planingenjören har upplevt att det finns några konflikter inom projektet. En anledning till detta trodde de kan vara att det inte vara något fysiskt projekt som skulle genomföras, endast att en dialog om landskapets värden skulle skapas. Således fanns där inga planer som uppfattades som ett hot. Dock fick de olika respons från både olika åldersgrupper och yrkesgrupper. Till exempel var pensionärer överrepresenterade medan personer med koppling till hästnäringen och ungdomar var underrepresenterade.

En fördel med brukarfokus nämner de bland annat: att man går in i projektet utan att veta vad slutresultatet ska bli. Planingenjören liknade projektet med bygget av en väg, man vet att den ska byggas men inte var den ska gå. Dock måste man som tjänsteman vara ärlig och inte lova saker som inte är genomförbara. En fördel som båda nämner är att man som tjänstemän får veta saker som de aldrig annars hade kunnat få veta och ett ömsesidigt förtroende skapas. Problem och konflikter kommer förhoppningsvis till ytan tidigt under projektet och blir enklare att hantera.

”Ja, för det är väldigt viktigt med öppenheten. Vi jobbar ju ändå för kommuninvånarna. Det är kommuninvånarnas vardag vi planera och det är viktigt att komma ihåg. Kan man påverka sin vardag stannar man ju kvar på samma plats, eller återvänder, och då gynnar det [brukarmedverkan] även i längden.”¹³⁰

På frågan om de tror att initiativ till brukarfokus måste komma ovanifrån (dvs kommun, stat osv) svara de att det krävs ett verkligt engagemang från brukarnas sida och att de på grund av budgetar är nog är väldigt svårt. Men samtidigt menar båda två att det är endast är positivt om brukare vill engagera sig mer och att det nog finns utrymme för en större del av detta i den kommunala planeringen. Som tjänsteman är det lättare att driva en fråga om man vet att man har allmänheten med sig. På frågan om arbetsbelastningen har ökat svara planingenjören följande:

”Ja det har det eftersom man inte har erfarenheten och bara det vanliga planförfarandet att förhålla sig till, det tar mer tid. Men om man vet om det och inte planerar efter det gamla systemet är det inga problem. Istället för tre projekt kan man kanske bara ha två samtidigt. Man måste tänka nytt och bortse från det vanliga där man bara har korta samråds möten, istället för hela processen.”

¹³⁰ Planingenjör, intervju 2013-02-15

Under intervjuerna lyfts det fram att brukarmedverkan och en större närvaro av medborgarnas åsikter i planeringen kan bidra till att kostnaderna hålls ner. Det blir mer priseffektivt om färre överklaganden kommer in och måste behandlas. På så vis blir planeringsprojekten både mer hållbara och kostandseffektiva genom brukarmedverkan, samt att handläggningstiderna kortas ner.

Både landskapsarkitekten och planingenjören är överrens om att ett större brukarfokus har varit ett bra sätt att arbeta på. Samtidigt menar landskapsarkitekten att finns en del svårigheter också:

”Ibland hamnar man i en skarp situation och då är kanske allmänheten inte så välvillig till det man ska genomföra och en konflikt uppstår. Det viktiga är att hitta vägar och att bygga förtroende i ett tidigt skede. Det är inte alltid som den enskildes intresse sammanfaller med allmänhetens som vi ska förespråka. Det är inte lätt, men det är roligt!”

Vad gäller PBL, Boverket och Länsstyrelsen tycker varken planingenjören eller landskapsarkitekten att de uppmuntrar till brukarmedverkan. Det enda som står i PBL är att man ska ta hänsyn till brukaren, men det står ju inte på vilken nivå. Enbart samråd, och det räcker. Länsstyrelsen och Boverket är inte heller drivande i denna fråga.

Landskapskonventionen syftar ju även till att utöka samarbete mellan de europeiska länderna i frågor som rör landskapet. På frågan hur detta samarbete har sett ut och vad det har bidragit till projektet svarar planingenjören:

”Samarbetet med Danmark [har bidragit till projektet vid Vombsänkan] ja, då vi har likande planprocesser och hur man tänker. Polen och Litauen har inte alls samma lagstiftning, så där är det svårt. Så som dom arbetar idag arbetade vi för x antal år sedan, dom är på ett annat spår. Men det var nyttigt [att se hur andra länder arbetar].”

Landskapsarkitekten är inne på samma linje, i projektet ingår olika länder med olika utgångspunkter och referensrammar.

”I både Danmark och i Sverige har vi bra och välfungerande planprocesssystem medan de kanske inte är så utvecklade i Polen och Litauen. Snarare har vi utbytt erfarenheter och metoder. Vårt projekt står inte och faller med deras projekt. Vissa problem med den gemensamma hemsidan som Polen skulle ha hand om [har förekommit]. Men det har varit givande med studieresorna.”

Figur 3. Bilar och människor får vistas fritt på Revingehed tillsammans med korna. Men för att korna inte ska rymma används staket och så kallad färäst (galler som korna inte klarar av att gå på, men som går bra att köra bil över). Foto: Helen Nilsson, 2013-05-26

5.4 Brukare

Jag har även varit i kontakt med en lantbrukare. Denne driver ett lantbruk med inriktning på köttjur i Veberöd i Vombsänkan och är även aktiv i olika intresseorganisationer och föreningar. Lantbrukaren har varit med på en del av de aktiviteter som anordnats inom projektet LIFEscape vid Vombsänkan. Men som denne påpekar; som egenföretagare är det svårt att vara med på alla aktiviteter. Hel- och halvdagar fungerar inte, men några timmar här och där fungerar. Just därför har hon inte kunnat vara med på alla möten och därmed är det även svårt att få en riktigt klar bild över hur projektet har utvecklats. Vilka frågor har tagits upp? Hur långt har projektet kommit?

Däriigenom menar lantbrukaren även att det är svårt att avgöra om brukarnas åsikter verkligen har fått något gehör. På frågan om lantbrukaren skulle vilja vara med i likande projekt igen blir svaret både Ja och Nej. Ja för att det är viktigt att gruppen lantbrukares röst blir hörd och för att den stora kunskap som lantbrukaren sitter på ska komma fram. Projekt som dessa bidrar till kreativitet och släpper in alla människor, vilket är positivt. Ja även för att inte endast pensionärer och icke *representativa personer* [lantbrukarens uttryck] som kommer för gratis fika ska vara med och påverka. Nej eftersom att medverkan kräver mycket tid och kostar däriigenom även pengar för egenföretagaren. Och eftersom det är svårt att urskilja ett verkligt resultat av ens medverkan är frågan om all tid verklig är värd att lägga ner. Lantbrukaren sammanfattade sitt medverkande på följande vis:

”Önskar att tiden fanns men åter igen aktiva företagare, förvärvsarbetande hinner inte så långa möten vilket är ett dilemma eftersom det där kan dyka upp frågor mycket viktiga för brukarna dvs bönderna och deras djurhållning. Vidare sitter bönderna på mycket information om området som annars lätt kommer i glömska.”

5.5 Sammanfattande diskussion av empirin

Genom mina intervjuer uppträder en relativt tydlig bild av skillnaderna mellan stora kommuner och små kommuner. Lund har mer pengar att satta på projektet genom sitt stora skatteunderlag. Samtidigt är Vombsänkan en liten del i östra delen av kommunen, långt bort från universitets staden Lund och militären har under en lång tid varit tongivande i landskapet. Just den militära närvaron har lett till att området har utvecklats som det gjort vad gäller naturvärden, men även till att kommunen inte har kunnat utveckla området. Närmast skulle man kunna säga att det har skett en konservering av landskapet och bebyggelsen. För Sjöbos del är läget närmast det omvända. Sjöbo är en liten kommun på den skånska landsbygden som tidigare varit starkt präglad av jordbruk. Därutöver ligger Vombsänkan relativt centralt i den västra delen av kommunen. Under den nästa tiden kommer områdets betydelse för Sjöbo kommun att öka än mer. Detta då den tilltänkta Simrishamnsbanan kommer att passera genom området, då den tänkta sträckningen går från Lund och Dalby,

via Veberöd och Sjöbo¹³¹. För Sjöbo har området alltså en större betydelse för hela kommunen, både geografiskt och befolkningsmässigt. Samtidigt har Sjöbo ett mindre skatteunderlag jämfört med Lund och mindre pengar att lägga på projektet. Både planingenjören och landskapsarkitekten menar dock att det är viktigt med samarbete över kommungränserna i och med att naturen inte förhåller sig till dessa gränser och för att få en god skötsel av naturområden krävs samarbete. Precis som de båda tjänstemännen framför; att brukarmedverkan leder till både en mer hållbar planering och kostnadseffektiv planering, tror jag att mellan kommunala samarbeten leda till det samma. Genom samarbete mellan grannkommuner kan kommunerna samarbeta om viktiga samhällsfunktioner och kostnader kan hållas nere.

Vad som även är viktigt att komma ihåg, vilket jag tror gäller för alla projekt och arbetsplatser men kanske framför allt i denna typ där så många viljor ska sammas, är att mycket bygger på personkemi. Dels mellan tjänstemännen på de båda kommunerna och dels mellan tjänstemän och brukare. Både planingenjören och landskapsarkitekten var positiva till ett utökat kommunalt samarbete mellan Lund och Sjöbo, men att detta berodde på personkemin och att samarbetet därför lätt kunde spricka/förändras om tjänstemän försvinner och andra tillkommer. På samma vis var det med brukarna. De tjänstemän som arbetade direkt med brukarna var tvungna att ha ”rätt” tillvägagångssätt för att skapa goda relationer. Att mellankommunala samarbeten i så pass stor utsträckning är beroenden av personkemi är problematiskt. Detta då, varken politiker, medborgare eller tjänstemän kan vara säkra på hur samarbeten kommer att fortlöpa över en lång tid. Därigenom tror jag att det finns mindre incitament för samarbete över kommungränserna, inte enbart i frågor som rör naturen, utan även i t.ex. frågor som rör infrastruktur, boende, upphandling och så vidare.

Vad gäller landskapskonventionen och samarbetet mellan medlemsländerna i EU är det kanske inte helt enkelt att samarbeta. Som både planingenjören och landskapsarkitekten påpekar är de medverkande länderna är relativt olika. Eller kanske snarare kan man urskilja två grupper av länder; Sverige – Danmark och Polen – Litauen. Således kommer det kanske inte vara möjligt att utbyta kunskaper och erfarenheter mellan länderna i så stor utsträckning som var tänkt från början. Just i LIFEscape ställs kanske problematiken till

¹³¹ PDF, *Järnvägsutredning ink miljökonsekvensbeskrivning Simrishamnsbanan, delen Malmö – Tomelilla*. Trafikverket, 2013, s.21-22

sin spets där Sverige och Danmark får stå som exempel på västvärden med en lång tradition av demokrati och viss del av brukarmedverkan och medborgardeltagande. Detta samtidigt som Polen och Litauen har en helt annan historia som lydstat till Sovjet och som del av Sovjet. Under dessa förhållanden rådde en auktoritär struktur och brukarmedverkan stod inte högt i fokus. Med dessa stora skillnader kan det vara svårt att se hur Sverige och Danmark ska kunna lära sig så mycket av Polen och Litauen. Denna bild bekräftas av planingenjören och landskapsarkitekten, men som samtidigt menar att det var ett roligt inslag i arbetet att resa till den andra medlemsländeran. För Polen och Litauens del kan det tänkas att mer kunskap kan utvinnas av samarbetet, men detta är endast spekulationer från min sida.

Slutligen anser jag att intervjuerna visade på skillnader mellan tjänstemännens och brukarens synsätt i frågan. Tjänstemännen var långt mer positiva till projektet. Brukaren uttrycker en känsla av att slitit mellan olika åtagande, dels mellan det praktiska daglig förvärvsarbetet som måste göras och dels viljan att vara med och påverka och dela med sig av sin kunskap. Självklart kan skillnaden bero på att tjänstemännen ville visa en positiv bild av sig själva och projektet samt en vilja av att visa upp en positiv bild och hur duktiga de har varit. Men det kan även bero på det faktum att brukarmedverkan i planeringen ”bara” är ett annat sätt att arbeta på. Medan det för brukaren inbar att det vanliga jobbet fick ställas åt sidan för en stund för att ägna sig åt något helt annat. Och till syvende och sist är det tjänstemännen som äger frågan, brukaren kände sig rätt osäker, både inför vad projektet skulle leda till och sin egen roll i denna process. Dock fanns det hos brukaren en stark känsla av att vilja delta och att hon representerade en grupp som har mycket kunskap. Kunskap som hade tillfört projektet mycket. Just denna tanke tror jag är förhållandevis vanlig; känslan av att vi som grupp kan tillföra väldigt mycket och att vi är värda att lyssnas på. Men att det samtidigt är svårt att ta sig tid till att dela med sig av denna kunskap eller hitta rätt forum för det.

6 Avslutning

6.1 Slutsatser

Här följer svaren på de frågor jag ställde inledningsvis:

1) Vilka är motiven till medborgardeltagande i fysisk planering?

Det finns flera motiv till varför brukarmedverkan är viktigt i den fysiska planeringen. Framför allt kan aspekten om demokrati lyftas. Förvisso lever vi ett land där den representativa demokratin är en naturlig del av våra liv. Men det kan hända att vi i allt för stor utsträckning litar på den representativa demokratin. Där medborgarna litar på att det som bestäms och beslutas om är korrekt. När medborgarna sedan upptäcker att planerna inte alls stämmer överrens med deras tankar och idéer ramlar överklagningarna in. Processen blir då mer kostsam och tidskrävande.

Det finns stora skillnader i vilken utsträckning brukarna kan involveras i planeringsprocessen. Detta tydliggörs i jämförelsen mellan den rationella planeringen och den kommunikativa planeringen. Den rationella är till stor del upphängd på principer och normer. Medan den kommunikativa planeringen i stor utsträckning är situationsanpassad, där den enskilda individen och samhällsgruppen kan få större utrymme. Sammantaget tror jag dock att en kombination av de båda planeringsidealen är att föredra. För mig har de båda för- och nackdelar. Både den normativa dimensionen, metodologiska dimensionen och den organisatoriska dimensionen behövs för att få till en lyckad planering. Genom att använda dimensionernas olika innehåll tror jag att det blir enklare att faktiskt få med brukarna i planeringen.

Det finns som sagt flera typer av brukarmedverkan och i fallet med LIFEescape vid Vombsänkan anser jag att det får klassificeras som interaktiv delaktighet. Mer om brukarklassificeringen i analysen.

- 2) *Vad innebär den europeiska landskapskonventionen, och vad säger den om brukarmedverkan?*

Slutsatsen som jag drar efter arbetet med denna uppsats är dock att: då den sittande regeringen inte vill göra de ändringar i lagstiftningen som krävs för att konventionen ska få större genomslag kommer landskapskonventionen inte heller att leda till ökad brukarmedverkan inom fysisk planering.

- 3) *I det enskilda fallet, Vombsänkan: Hur ser de kommunala tjänstemännen på att brukarna kommer in i planprocessen tidigare (utöver de lagstadgade samråden)?*

Som uppsatsen visar är tjänstemännen positiva till brukarmedverkan i fysisk planering. För dem innebär brukarmedverkan att det fick ta del av brukarnas åsikter och tankar i ett tidigare skede och att ”risken” för överklaganden minskade. För tjänstemännens del innebär brukarmedverkan inte en ökad arbetsbelastning utan ser snarare brukarmedverkan som ett roligt avbrott i det vardagliga arbetet.

- 4) *I det enskilda fallet, Vombsänkan: Hur ser brukarna på sin roll i planeringen, vill de vara med och känner de att de får gehör för sina åsikter?*

För brukaren var upplägget i LIFEscape vid Vombsänkan inte odelat positivt. Till exempel fanns det svårigheter i att kunna delta under aktiviteter som tog hela dagen i anspråk. Ovisshet om vilka frågor som uppkommit och i vilken utsträckning som brukarna faktiskt fick gehör för sina åsikter. På frågan om lantbrukaren ville vara med på liknade försök till brukarmedverkan blev svart både Ja och Nej, delvis på grund av den tid som togs i anspråk.

6.2 Avslutande diskussion

6.2.1 Planering

De olika planeringsidealerna, rationellplanering och kommunikativplanering, visar på vilken stor skillnad det finns inom planeringen. Där olika ideal ställs motvarandra och frågan om hur stor makt politikerna ska ha i den representativa demokratin ställs på sin spets. Ska folkvalda politiker tillsammans med tjänstemän och experter planera vår framtida levnadsmiljö? Eller ska medborgarna, som genom allmänna val röstat på de representanter de anser bäst stämmer överrens med sina ideal, ändå vara med och planera? Medborgare som kanske inte har någon expertkunskap om planeringen, men som genom sina livsval och erfarenhet har en stor kompetens som man inte kan få på annat sätt. För mig är det självklart att vi, för att kunna skapa en god planering och goda levnadsmiljöer behöver en mix av de båda idealerna. Men det är inte en lätt balansgång. Jag tror att det behövs tydliga bestämmelser och system för brukarmedverkan. Detta för att undvika både NIMBY och en situation där samma typ av medborgare engagerar sig i större utsträckningen än andra grupper och vi därmed får en snedfördelning av åsikter. För att uppnå en demokratisk brukarmedverkan måste alla grupper i samhälle få vara med och bidra med sina synpunkter. Och genom att alla grupper i samhället får vara med och påverka planeringen, blir även planeringen mer demokratisk.

Det är lätt att idag raljera över planerarna från 1900-talets första hälft (om inte nästan hela 1900-talet) och att frågan om planering i princip enbart rörde politiker, tjänstemän och experter. Frågan är dock om vi verkligen har kommit så långt från denna situation idag? Krav på kortare handläggningstider läggs fram som ett sätt att öka byggandet i Sverige. Men med kortare handläggningstider minskas även möjligheten för medborgaren att ta plats i planeringen och göra sina röster hörda. Genom den svenska lagstiftning, där medborgare har möjlighet att delta i samråd vid framtagandet av ÖP och detaljplaner är det kanske inte helt långsökt att säga att samhällsplaneringen idag fortfarande till stor del består av politiker, tjänstemän och experter. Argumentet om att brukarmedverkan skulle bidra till en mer priseffektiv och hållbar planering genom färre överklaganden och konflikter tycks inte riktigt ha vunnit mark.

Enligt Marie Stenseke finns det fyra typer av brukarmedverkan; *Minimal delaktighet*, *Delaktighet genom tjänster mot betalning*, *Interaktiv delaktighet* samt *Självmobilisering*. I LIFEscape vid

Vombsänkan är det fråga om interaktiv delaktighet. Detta då projektet sker på lokal nivå och resultatet kommer leda fram till handlingsplaner (en handlingsbok ska skapas och underlag till kommande ÖP). Jag menar vidare att om brukarnas åsikter och viljor verkligen ska få genomslag i planeringen bör den vara organiserad som den interaktiva delaktigheten föreskriver. Minimal delaktighet skulle närmast kunna liknas vid den svenska planlagstiftningen. Där medborgaren kan medverka vid samråd och ta del av utställningarna, men där det i övrigt saknas krav på inkludering och där planarbetet görs av tjänstemän. Vid delaktighet genom tjänster mot betalning finns det, anser jag, en risk för att åsikterna som kommer fram också är de åsikter som politikerna och eller tjänstemännen vill ska komma fram. Självmobilisering kan fungera bra, men det finns inga garantier för att en förändring sker och ett verkligt resultat kan uppvissas.

Som sagt diskuteras det i Sverige nu en ändring av planförfarandet, med bland annat ett slopande av detaljplanen. Då det enbart är ett förslag från utredaren som nu ska ut på remiss är det svårt att säga hur den verkliga förändringen kommer att se ut. Om vi ser till behovet av bostäder i Sverige, kan det finnas det fog för en förenkling av planförfarandet och att det därmed går fortare att bygga bostäder. Vi kommer kanske även bli av med NIMBY om lagstiftningen ändras. Det vill säga; genom att omöjliggöra protester, eller åtminstone minskar möjligheterna till att protestera. Om vi istället ser till vikten av brukarmedverkan i planeringen är förslaget ett steg i fel riktning. Genom att förkorta handledningstiderna och möjligheten att överklaga minskas även utrymmet för brukarmedverkan.

Samtidigt som bostadsbyggandet i Sverige behöver öka, får utredningen mig att tänka på den rationella planeringen, där tjänstemän och politiker dra upp riktlinjer för ett effektivt och snabbt byggande och medborgarna inte har någon möjlighet att påverka. Tankarna går till miljonprogrammet. Olika behov ställs mot varandra; behovet av bostäder och behovet av att medborgarna får göra sin röst hörd. Hur dessa nya förslag ska sammankopplas med landskapskonventionen har jag i dags läget för lite kunskap om för att kunna redovisa här. Tydligt är dock att konventionen syftar till ett ökat medborgardeltagande och brukarfokus, medan den nya utredningen vill skynda på byggandet och förenkla lagen.

Jag vill åter citera Khakee: *”Inte i någon annan fråga finns så stor skillnad mellan principer och praxis som vad gäller medborgarens medverkan.”* Jag menar att Khakee med detta citat sätter fingret på svårigheterna med brukarmedverkan. Jag kan tänka mig att en stor del av politikerna och tjänstemännen vill ha en större del av brukarmedverkan, men att det i praktiken är svårt att genomföra. Detta

kan så klart bero på en ovilja att verkligen sätta sig in i hur man bäst engagerar medborgarna. Det är kanske enklare att köra *business as usual*. Den Europeiska landskapskonventionen skulle kunna fungera som ett verktyg för att öka brukarmedverkan i planeringen. Men i med att landskapskonventionen enbart är ett direktiv och att regeringen satt sig emot att lagtexten ändras till konventionens förmån tror jag inte att brukarmedverkan kommer att öka på grund av konventionen.

6.2.2 Landskapet

Efter diskussioner i olika sammanhang med representanter från Länsstyrelser runt om i Sverige har jag fått uppfattningen att de menar att det finns en generell trend i Sverige, där landskapet får ta allt större plats i ÖP. Kommuner planerar mer ute i landskapet. Men inte nödvändigtvis i form av nybebyggelse och infrastruktur, snarare planeras det för ett bevarande av landskapets särskildhet samt det unika och lokala. Är läget det omvända, där kommunerna inte planerar för landsbygden, kan kommunerna "lyckas" med bedriften att faktiskt bygga bort det unika och lokala.

Ser vi till landskapet tror jag att dess betydelse bara kommer att öka, både i städerna, men framför allt på landsbygden. Vi kommer sakta men säkert till en dag när maten vi är vanan att köpa i affären helt plötsligt har blivit en bristvara genom de pågående klimatförändringarna. För att möta denna ökade efterfråga kommer det krävas att den inhemska produktionen ökar och att mer mark odas upp. Olika värden i landskapet kommer att ställas emot varandra, t.ex. rekreation mot produktion och så vidare. Vad gäller landskapet i städerna tror jag även där att vi kommer att se en liknande utveckling. Där produktionen flyttar i städerna med t.ex. genom så kallad *urban farming* och *Härodlat*.

Man skulle kunna hävda att just brukarmedverkan, vare sig det är ett projekt "ovanifrån" eller genom en lokal utvecklingsgrupp¹³² (d.v.s. självmobilisering), är viktiga för att den svenska glesbygden ska

¹³² Lokala utvecklingsgrupper skapas av brukarna själva för att tillsammans bevara och utveckla bygden eller området. Syftet med grupperna kan bland annat vara att skapa större lokal gemenskap, att behålla och utveckla välfärdsservice samt att utveckla byn eller stadsdelen. (<http://www.helasverige.se/kansli/om-oss/>)

överleva. Genom ett lokalt engagemang skapas en större uppslutning kring bygden, ett större socialt nätverk och en större ”vi” känsla. Genom att den traditionella politiken blir allt mer centraliserad och flyttas längre bort uppstår ett behov av lokalt engagemang och mobilisering. Utan brukarnas engagemang för sin bygd finns det risk för att stora delar av Sveriges landskap bli glesbygd. På likande vis tror jag att brukarmedverkan i storstaden, precis som i glesbygden, kan fungera som en motor för att få igång integration och sociala nätverk. I den anonyma staden är det lätt att bli en i mängden, men finns det en eller flera konkreta aspekter att samlas kring ökar samvekan. På samma vis kan landsbygden te sig anonym där människor bott i generationer och har sina invanda rutiner och där det kan vara svårt att som nyinflyttad få tillträde till detta rum. Det skapas en naturlig mötesplats och en naturlig integration.

Frågan om vem som faktiskt är brukaren bör även lyftas i denna analys. I fallet LIFEscape vid Vombsänkan var det boende, markägare och arrendatorer som bjödits in att delta i mötena och aktiviteterna. Men även de som kommer utifrån för att ta del av landskapet är en sorts brukare, om än tillfällig. Dessa brukare bjöds inte in att delta. Självklart kan det finnas en stor svårighet att få kontakt med människor som enbart besöker området då och då. Samtidigt är dessa personers åsikter viktiga för att kunna utröna vad som verkligen är attraktivt med området ur en besökares ögon. Konventionen betorna som sagt vikten av att besökare, men även immigranter ska räknas som brukare och vara med i planeringen. Båda dessa grupper saknas vid LIFEscape vid Vombsänkan. Således anser jag att det är rimligt att fråga sig om Landskapskonventionen verkligen bidrar till att fler aktörer får säga sitt och påverka landskapet. Och som Sarlov Herin påpekar finns det en risk för att tillgången till landskapet blir en sorts klassfråga. Om så skulle bli fallet finns möjligheten att landskaps- och naturintressen begränsas till en liten grupp i samhället. Där en annan grupp inte kommer ha tillgång till landskapet eller naturen och därmed kanske inte heller intresserade av att finansiera skötseln. Det blir en icke-fråga för en stor del av befolkningen. Precis som planering och byggandet under 1960- och 1970-talen var en fråga enbart för professionella, kan landskapet bli en fråga för enbart dem med direkt koppling. Vad gäller brukarmedverkan i LIFEscape så menade planingenjören på Sjöbo kommun att det framför allt pensionärer som valde att medverka och engagera sig i de möten och träffar som genomförts i projektet. Planingenjören menade att de hade använt sig av ”fel” metoder för att locka till sig ungdomarna bland annat. Även om det, i fråga om ungdomar, till viss del är en självvald exkludering, får vi en grupp (eller fler) som är utestängd, som inte räknas som brukare och som kanske aldrig kommer att bli betraktad som brukare.

För att återgå till det faktum att en viss grupp (som i fallet med LIFEescape vid Vombsänkan, gruppen pensionärer) är överrepresenterade och att åsikter som denna grupp har kan komma att styra utvecklingen i stor utsträckning (om nu denna grupp kan anses vara homogen och ha likartade värderingar och åsikter). Därigenom kan en grupp i samhället komma att styra utvecklingen efter den egna agendan. Således är det av stor vikt att tjänstemännen ser till att alla delar av samhället är representerade. Därigenom ställs det stora krav på tjänstemännens metoder och förmåga att engagera hela befolkningen.

För att landskapskonventionen verkligen ska få det genomslag som är dess intentioner, måste tjänstemän och politiker lyckas med att engagera hela befolkningen. Detta eftersom att landskapet och naturen, genom klimatförändring, bara kommer att öka i betydelse och då krävs det att hela befolkningen är involverad. Annars får vi en situation där de grupper/grupper som utpekas som brukare upplevs landskapskonventionen som en typ av kommunikativ planering. För de gruppen/grupper som inte räknas som brukare ser sig landskapskonventionen snarare som ett exempel på rationell planering.

Samtidigt går det inte att bortse från att litteraturen, undervisning i kandidatprogrammet i samhällsplanering och till viss del även de intervjuer jag gjort, menar att det är svårt med brukarmedverkan. Att brukarna till och med kanske inte vill engagera sig i frågor rörande planering. Åtminstone inte förrän de påverkar den enskilde brukaren negativt. Efter intervjun med lantbrukaren fick jag dessutom uppfattningen att LIFEescape projektet hade varit för stort och för ambitiöst. I strävan efter att få brukarna att engagera sig i Vombsänkan har det arrangerats roliga och skojiga träffar, för att åter citera utvecklingsammordnaren. Lantbrukaren uttryckte närmast en frustration över hur lång tid det hade tagit innan projektet kommit till den kritiska punkten, där de faktiskt diskuterade områdets skötsel och så vidare. Kanske skräms en del brukare bort av ett allt för fullspäckt program, som kräver stor närvaro?

Slutligen undrar jag hur stort genomslag konventionen verkligen kommer att få i en tid av ekonomisk oro inom det Europeiska samarbetet. I dags läget har vi en bantad EU-budget som fortfarande inte har antagits av parlamentet och där det är svårt att säga när den faktiskt kommer att antas. Hur den slutgiltiga budgeten kommer att se ut och var tonvikten kommer ligga, kommer ha stor betydelse för fortsatt utveckling av landskapet och landskapskonventionen. Sammanfattningsvis tror jag att det, trots metodredskap så som landskapskonventionen, är svårt att få med brukarna i planeringen.

6.3 Förslag till vidare forskning inom området:

- Hur kan lädomarna och kunskapen från brukamedverkan inom fysisk planering utvecklas och bli en större del av planeringen? Samt hur kan kunskapen spridas utanför planerarområdet till andra delar av samhället?
- Brukarnas inställning till deras egen medverkan. Det skrivs mycket om hur vi som planerare ska arbeta för att få med brukarna i planeringen. Men vad tycker brukarna egentligen? Vill de vara med? Anser de att "våra" tillvägagångssätt är bra eller hade de önskat andra tillvägagångssätt?
- Vem är egentligen brukaren? Och hur når man alla?
- Hur fungerar den europeiska landskapskonventionen? Uppnås dess intentioner? Får konventionen den tänkta spridningen inom EU samt i vilken utstäckning byter länderna erfarenheter?

Källor

Muntliga källor:

Blomberg, Per, Utvecklingssamordnare, Lunds kommun (tjänstledig under 2013). Intervju 2013-01-23

Gehl, Jan. ”*Livable Cities For The 21st Century, people oriented planning as strategy.*” Gästföreläsning Malmö högskola 2013-02-28

Gren, Leif, verksam på samhällsavdelningen på Riksantikvarieämbetet. Intervju 2013-05-06

Kristoffersson, Anna, köttjurslantbrukare och boende i Veberöd. Intervju 2013-03-06

Lynghed, Sanna, Planingenjör, Sjöbo kommun. Intervju 2013-02-15

Wintenby, Christian, Landskapsarkitekt, Lunds kommun. Intervju 2013-02-14

Elektroniska källor:

Agger, Annika och Hoffmann, Birgitte. *Borgerne på banen*. Velfærdsministeriet. Hämtad 2013-05-29
http://www.centerforborgerdialog.dk/sites/default/files/CFB_pdf/borgerne_paa_banen.pdf

Aktuellt i Klingavälsåns dalgång. Nyhetsbrev Nr1 2013:9
Hämtad 2013-05-27
<http://www.lifescapesverige.net/fler-nyhetsbrev.html>

Aktuellt i Klingavälsåns dalgång. Nyhetsbrev Nr3 2011:2
Hämtad 2013-05-27
<http://www.lifescapesverige.net/fler-nyhetsbrev.html>

Boverket, PBL kunskapsbanken, Allmänt om PBL, Lagens utveckling.

Hämtad 2013-05-27

<http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/Lagens-innehall-utveckling/>

Boverket, PBL kunskapsbanken, Detaljplanering, Detaljplaneinstrumentet.

Hämtad 2013-05-21

<http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Detailplanering/Detailplaneinstrumentet/>

Boverket, PBL kunskapsbanken, Detaljplanering,

Områdesbestämmelser

Hämtad 2013-05-21

<http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Detailplanering/Omradesbestammelser1/>

Boverket, PBL kunskapsbanken, Översiktsplanering, Process för ÖP.

Hämtad 2013-05-21

<http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Oversiktsplanering/Processen-for-oversiktsplanering/Samrad/>

Boverket, PBL kunskapsbanken, Översiktsplanering, Översiktsplanens nytta.

Hämtad 2013-05-27

<http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Oversiktsplanering/Oversiktsplanens-nytta/>

Euroepiska landskapskonventionen.

Hämtad 2013-05-16

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=181754&lan=sv>

Försvarsmakten. *Revingeheds övningsfält – övnings- och miljöanpassad skötselplan.* 2010

Hämtad 2013-05-28

http://www.forsvarsmakten.se/upload/Forband/Utbildningsforband/Sodra_skanska_regementet_P7/Avlysningar/2010/OMAS_Revingehed_100201.pdf

Järnvägsutredning ink miljökonsekvensbeskrivning.

Simrishamnsbanan, delen Malmö – Tomelilla. Trafikverket, PDF, Samrådshandlingar februari 2013.

Hämtad 2013-05-27

http://www.trafikverket.se/PageFiles/114898/JVU_samr%C3%A5d_dell_web.pdf

Landsbygdsnätverket, fysisk planering i landsbygder, varför?
Hämtad 2013-05-27

<http://www.landsbygdsnätverket.se/huvudomraden/omnatverket/arbetsgrupper/fysiskplaneringilandsbygder/varfor.4.4e7f1663135f13502d28000211.html>

Landskap för alla – samverkan kring europeiska landskapskonventionen.

Hämtad 2013-05-20

http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/360/Varia%202013_24.pdf

”Landskapsperspektivet – hur gör det skillnad?” 2011. Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens TIDSKRIFT nr 4 2011.

Hämtad 2013-05-21

<http://www.ksla.se/wp-content/uploads/2011/12/KSLAT-4-2011-Landskapsperspektiv.pdf>

Larsson, A., Peterson, A., Bjärnberg, E., Haaland, C. & Gyllin, M. (2011) Regional Landscape Strategies and Public Participation: Towards Implementing the European Landscape Convention in Sweden. In: Jones, M & Stenseke, M. (eds.) *The European Landscape Convention : challenges of participation*. 261-274. Dordrecht : Springer Verlag. (Landscape Series Volume 13).

Hämtad 2013-05-21

http://pub.epsilon.slu.se/8306/1/Larsson_et_al_110901.pdf

LIFEscapes hemsida, om LIFEscape.

Hämtad 2013-05-28

<http://www.lifescapesverige.net/lifescape.html>

Lunds kommuns hemsida, parker och natur, LIFEscape.

Hämtad 2013-05-09

<http://www.lund.se/Medborgare/Bygga-bo--miljo/Parker-och-natur/Naturomraden/Naturvard/LIFEscape/>

Länsstyrelsen Skåne, planfrågor, riksintressen.

Hämtad 2013-05-27

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/planfragor/Pages/Riksintressen.aspx>

Medborgare och it i planprocessen. Demokrativisioner i Ronneby.

Hämtad 2013-05-27

[http://www.bth.se/fou/cuppsats.nsf/all/1aef21ecc5574180c1256ea100299586/\\$file/Medborgare_och_it_i_planprocessen.pdf](http://www.bth.se/fou/cuppsats.nsf/all/1aef21ecc5574180c1256ea100299586/$file/Medborgare_och_it_i_planprocessen.pdf)

Michael Jones. Department of Geography, Norwegian University of Science and Technology, NO-7491 Trondheim, Norway. *The European Landscape Convention: Public participation in landscape management*. 2007

Hämtad 2013-05-21

<http://www.vm.ntnu.no/dylan/wp-content/uploads/2009/10/ELC-Participation-in-lscape-management.pdf>

Om lokala utvecklingsgrupper.

Hämtad 2013-05-27

<http://www.helasverige.se/kansli/om-oss/>

Riksantikvarieämbetet sida om den Europeiska landskapskonventionen.

Hämtad 2013-05-20

<http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/vart-internationella-arbete/euoparadet/europeiska-landskapskonventionen7>

Riksantikvarieämbetet, *Återrapportering av regeringsuppdraget angående den europeiska landskapskonventionens tillämpning i Sverige*. 2011

Hämtad 2013-05-21

http://old.raa.se/cms/showdocument/documents/extern_webbplats/2011/februari/avrapportering_v1_0_1.pdf

Svenska dagbladet, 2013-05-08, *Möjlighet att bygga utan lov*.

Hämtad 2013-05-27

http://www.svd.se/naringsliv/nyheter/sverige/mojligt-att-bygga-utan-lov_8150548.svd

Sveriges kommuner och landsting, ord och begreppsförklaringar.

Hämtad 2013-05-22

http://www.skl.se/vi_arbetar_med/socialomsorgochstod/evidensbaserad-praktik-inom-socialtjansten/ord-och-begreppsforklaringar

VVS Forum, Nytt utredningsförslag: Slopa detaljplanen.

Hämtad 2013-05-08

<http://www.vvsforum.se/?id=8473>

7.3 *Vombsänkan*, PDF, Lunds kommun

Hämtad 2013-05-27

<http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Tekniska%20f%C3%B6rvaltningen/Styrdokument%20teknisk%20f%C3%B6rvaltning/Gr%C3%B6nstruktur-%20och%20naturv%C3%A5rdsprogram/B%20-%20Underlagsdel/7%20Beskrivning%20och%20analys/7-3%20Vombs%C3%A4nkan/7-3%20Vombs%C3%A4nkan.pdf>

Litteratur:

Amnå, Erik (red.). *Medborgarnas erfarenheter*. Statens offentliga utredningar. SOU 1999:113. Fakta info direkt. Stockholm

Bygghälsningsrådet. *Samhällsplanering med aktiva medborgare – exempel från 16 kommuner*. Stockholm. 2000

Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Andra upplagan. Studentlitteratur AB. Lund. 2009

Ejvengård, Rolf. *Vetenskaplig metod*. Fjärde upplagan. Studentlitteratur AB. Lund. 2009

Esaiasson, Peter., Giljam, Mikael., Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Elanders Gotab. Vällingby. 2007

Khakee, Abdul. *Samhällsplanering: nya mål, perspektiv och förutsättningar*. Studentlitteratur AB. Lund. 2000.

Sarlöv Herlin, Ingrid. *Landskap för mångbruk. Erfarenheter från England*. Forskningsrådet Formas. Västerås. 2012

Tryckta källor:

Projektplan för projektet LIFEscape. Lunds kommun. 2011-05-11

Bilder

Figur 1, 3 och 4: Helen Nilsson 2013-05-26

Figur 2: Försvarmakten. *Revingeheds övningsfält – övnings- och miljöanpassad skötselplan*.

Hämtad 2013-05-28

http://www.forsvarsmakten.se/upload/Forband/Utbildningsforband/Sodra_skanska_regementet_P7/Avlysningar/2010/OMAS_Revingehed_100201.pdf

Bilaga

Intervjuguide:

Lantbrukare från Veberöd.

- 1) Hur har du upplevt att det här projektet har fungerat?
- 2) Har du medverkat på några av träffarna, workshops osv?
- 3) Hur många? Varför, varför inte?
- 4) Känner du, att ni som grupp har fått gehör för era åsikter och att ni har kunna påverka?
- 5) Tycker du att den tiden du har lagt ner på projektet har varit mödan värd?
- 6) Skulle du vilja vara med i liknande projekt igen? Och att kommunen arbetet på detta vis i fler frågor?

För representant från Riksantikvarieämbetet, samhällsavdelningen.

- 1) Jag har framför allt tittat på LIFEscape projektet vid Vombsänkan, finns det fler exempel i Sverige där landskapskonventionen verkligen har används?
- 2) Hur arbetar ni på Riksantikvarieämbetet för att genomföra konventionen i Sverige?
- 3) Detta är en lite hypotetisk fråga; tror du att konventionen bidrar till att fler kan göra sin röst hörd vad gäller landskapet, eller tror du att det framför allt är markägarna som kommer kunna påverka landskapet i än större utsträckning?
- 4) I Sverige har vi översiktisplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser. Var är det tänkt att landskapskonventionen ska komma in? Ska den vara överordnande dessa planer eller arbetas in i dem?

Landskapsarkitekt från Lunds kommun.

- 1) Hur har arbetet för att öka brukarmedverkan sett ut?
- 2) Hur var responsen från brukarna?
- 3) Hur har samarbetet med de andra länderna fungerat? Har det tillfört projektet något?
- 4) Vad ser du som fördel med brukarfokus?
- 5) Vill du ha mer av detta i ditt arbete, och då inte enbart på landsbygden?
- 6) Har detta gjort att din arbetsbelastning har ökat, uppväger fördelarna nackdelarna?
- 7) Tror du att initiativet till liknande projekt måste komma ovanifrån? Eller kan brukarna själva ta initiativ till det och påverka (utöver remisser)?
- 8) Upplever du att PBL, Boverket och Länsstyrelsen uppmuntrar till samverkan?
- 9) Hur ser du på ett utökat mellankommunalt samarbete?

Planingenjör från Sjöbo kommun.

- 1) Hur har arbetet för att öka brukarmedverkan sett ut?
- 2) Hur var responsen från brukarna? Upplevde du att det fanns någon konflikt?
- 3) Hur har samarbetet med de andra länderna fungerat? Har det tillfört projektet något?
- 4) Vad ser du som fördel med brukarfokus?
- 5) Vill du ha mer av detta i ditt arbete, och då inte enbart på landsbygden?
- 6) Har detta gjort att din arbetsbelastning har ökat, uppväger fördelarna nackdelarna?

- 7) Tror du att initiativet till liknande projekt måste komma ovanifrån? Eller kan brukarna själva ta initiativ till det och påverka (utöver remisser)?
- 8) Upplever du att PBL, Boverket och Länsstyrelsen uppmuntrar till samverkan?
- 9) Hur ser du på ett utökat mellankommunalt samarbete?